

HATADAN ARINMIŞ SAHİH TİLÂVETİN NİTELİKLERİ-MÜSLÜMAN ŞAHSİYETİN İNŞASINDA SAHİH TİLÂVETİN ROLÜ BAĞLAMINDA BİR İNCELEME

THE QUALITIES OF ERROR-FREE AND SOUND QUR'ANIC RECITATION: AN ANALYSIS IN THE CONTEXT OF THE ROLE OF AUTHENTIC RECITATION IN THE FORMATION OF MUSLİM CHARACTER

Mustafa SAĞLAM

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi

mustafasaglam@nevsehir.edu.tr

ORCID: 0000-0001-5415-2761

ÖZ

ABSTRACT

Geliş Tarihi:

20.11.2025

Kabul Tarihi:

24.03.2026

Yayın Tarihi:

26.03.2026

Anahtar Kelimeler

Kur'an,
Kıraat,
Tilâvet,
Tecvid,
Lahn,
Şahsiyet İnşası.

Keywords

Kur'an,
Qirā'āt,
Recitation,
Tajwīd,
Lahn,
Character
Formation.

Makale, Kur'an'ı hatalardan arındırılmış biçimde okumayı konu edinen tecvid ilmine karşıt bir kavram olarak ortaya çıkan lahnın tarihsel gelişimini ve pratik yansımalarını incelemeyi amaçlamaktadır. Yöntem olarak makalede klasik literatür taranmış, kavramsal çözümlenmiş ve betimleyici bir inceleme yapılmaya çalışılmıştır. Kapsam itibarıyla makale lahn kelimesinin tarihsel süreçteki kullanımlarını, âlimlerin lahni farklı ilim dallarında nasıl tanımladıklarını ve Kur'an tilâveti bağlamında bariz hata ile gizli hata ayrımının mahiyetini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte çalışma, sahih bir tilâvetin esaslarını belirlemek amacıyla harflerin mahreç ve sıfatlarına ilişkin temel ilkeleri, tilâvet esnasında lahne yol açan okuyuş türlerini tespit etmeyi hedeflemektedir. Çalışmanın sınırlılığı, lahn literatürünün oldukça geniş olması sebebiyle sadece temel eserler ve ilgili bazı araştırmalarla yetinilmesidir. Bulgular, özellikle lahn-i celînin yetkin Kur'an okuyabilen herkes tarafından fark edilebilir nitelikte bariz hatalar içerdiğini; bu sebeple tecvid ilminin bilinmesinin ve kıraatin sistemli bir eğitim süreciyle lahnden arındırılmasının zorunlu olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak makale, hatalardan uzak ve süreklilik arz eden bir Kur'an tilâvetinin yalnızca teknik bir okuma biçimi değil, aynı zamanda bireyin şahsiyet inşası üzerinde dönüştürücü bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim sahih tilâvetin disiplin kazandıran yapısı, anlam odaklı okuma alışkanlığı ve estetik duyarlılığı geliştirmesi; kişinin manevi derinliği, ahlâkî tutarlılığı ve vakarının oluşumuna katkı sunan önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

This article aims to examine the historical development and practical implications of lahn, a concept that emerged as the counterpart to the science of tajwīd, which concerns the error-free and proper recitation of the Qur'an. Methodologically, the study surveys classical literature, employs conceptual analysis, and adopts a descriptive approach. In terms of scope, the article elucidates the uses of the term throughout history, how scholars defined it across various Islamic disciplines, and the nature of the distinction between manifest and hidden errors within Qur'anic recitation. Moreover, the study seeks to identify the fundamental principles related to the articulation points and attributes of letters, as well as the types of recitations leading to lahn, to determine the essential elements of sound recitation. The limitation lies in the vastness of the literature, necessitating reliance on foundational works and select relevant studies. Findings indicate that lahn al-jalî comprises manifest errors recognized by anyone proficient in recitation; hence, knowledge of tajwīd and systematic training are indispensable. In conclusion, the article demonstrates that correct, consistent Qur'anic recitation is not merely a technical mode of reading but exerts a transformative influence on character. The discipline embedded in sound recitation promotes spiritual depth, moral consistency, and dignity.

DOI: <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1827178>

Anf/Cite as: Sağlam, M. (2026). Hatadan arınmış sahih tilâvetin nitelikleri-Müslüman şahsiyetin inşasında sahih tilâvetin rolü bağlamında bir inceleme-. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 16(1), 580-597.

Giriş

Kur'an gerek hareketleri değişmek suretiyle lafız açısından farklı okunabilmeye müsait hattıyla gerekse ihtiva ettiği mana cihetleriyle veciz ve mu'ciz bir kitaptır. Bu nedenle Kur'an'ın manası kadar lafzı da büyük önem taşımaktadır. Lafzen yanlıştan arınmış sahih bir tilâvetle okunması ise onun doğru anlaşılması açısından önemlidir. Kur'an'ı doğru telaffuzla okumak, kişinin sadece dinî yönünü değil, aynı zamanda ahlâkî, psikolojik ve sosyal yönlerini de etkiler. Dengeli, olgun ve erdemli bir şahsiyetin oluşmasına katkıda bulunur. Düzenli olarak Kur'an'la hem zihinsel hem de kalben bağ kuran kişi, şahsiyetini gerçekleştirmiş olur. Çevresiyle uyum içinde yaşayan ve yüksek ahlâkî değerlere sahip bir kişi hâline gelir.

Kur'an, yazıya geçirilmeden önce tilâvetle muhataba sunulmuş ve hafızalarda korunmuştur. Hz. Peygamber'e tecvidli bir şekilde öğretilmiş ve Hz. Peygamber de onu tecvidli bir şekilde sahabeye oku(t)muş, öğretmiştir. Ancak o dönemde icra edilen tecvid kaideleri günümüzdeki gibi müstakil bir ilim hâline gelmemişti. Kur'an Hz. Peygamber'in emri üzerine vahyin inzâlî ile eş zamanlı olarak vahiy katipleri tarafından yazıya geçiriliyordu (ez-Zürkânî, 1415/1995, s. 202). Burada yazıdan kasıt metnin nokta ve harekeden hâlî olmasıdır. Çünkü Kur'an, o dönem Arap yazısında harekeleme ve noktalama (îcâm) sisteminin gelişmemiş olması, toplumda hareke ve nokta kullanımına ihtiyaç hissedilmemesi gibi sebepler neticesinde harekesiz ve noktasız olarak yazılmıştır.

Kur'an'ın telaffuz ve imlâsı itibarıyla bazı kuralları bulunmaktadır. Kur'an, dil açısından Arapça gramer kurallarına muvafakat göstermekte -bazı istisnalar hariç (Kılıçarslan, 2019, s. 19)- telaffuz açısından belirli okuma kaidelerini ihtiva etmektedir. Nasıl ki herhangi bir metinden hedeflenen mananın elde edilmesi için o metnin doğru okunması gerekiyorsa Kur'an'ın da sahih bir şekilde anlaşılması için onun ihtiva ettiği tecvid kaideleri doğrultusunda tertil üzere ve irabına riayet edilerek okunması gerekir (el-Müzzemmil 73/4). Bu şekilde okunan Kur'an kişinin; ahlâkî değerleri kazanması, sorumluluk bilincini artırması, öz farkındalık ve içsel gelişimini tamamlaması, yaratılış amacını kavraması, hak ve hakkaniyete riayet etme şuurunun gelişmesi, manen tatmin ve huzur bulması gibi sağlıklı bir şahsiyet oluşum ve gelişiminde önemli etkiler sağlar. Doğru telaffuz gerçekleşmediğinde ortaya çıkan hatalar, Tevbe 3. ayetindeki (وَرَسُولُهُ) kelimesinde görüldüğü üzere, bu kelime damme ile okunduğunda "Allah ve Rasûlü müşriklerden uzaktır." anlamının doğru biçimde ortaya çıkmasını sağlarken; kesra ile okunduğunda anlamı "Allah, müşriklerden ve Rasûlünden uzaktır." şeklinde tamamen tersine çevirmekte, böylece yanlış okuma ve harekelemenin metnin maksadını bütünüyle bozabilecek kadar ciddi sonuçlar doğurabileceğini göstermektedir (el-Kurtubî, 1430/2009, s. 58-59).

Yapılan bir fiil olarak Kur'an okumak bir eylemdir. Yalnızca duyulan bir ses değil telaffuz yönüyle dilsel, kavrayış yönüyle bilişsel ve kişinin kalbinde bıraktığı tesirle de duyusal bir hareketi içinde barındıran bir eylemdir. O hâlde okuma eyleminin doğru telaffuzla başlaması gerekmektedir. Doğru bir tilâvet gerçekleşmeden metnin incelikli anlam katmanlarına tam olarak nüfuz edilemeyeceği gerçeği ise bu çalışmanın odağındaki temel problematik alanı oluşturmaktadır. Günümüzde birçok kişi imanî bilinç eksikliği, değerlerin yozlaşması ve kimlik bunalımı gibi çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu çerçevede, İslâm dünyasında Kur'an tilâvetinin anlayarak okumaya dayalı kısmının gereği gibi yerine getirilememesi, Kur'an'ın birey üzerindeki eğitici ve dönüştürücü etkisinin zayıflamasına veya tamamen kaybolmasına neden olmaktadır.

Bu çerçevede makalenin amacı, kusurlarından arındırılmış bir Kur'an tilâveti sürecinin kişinin iç dünyasında ve sosyal yaşantısında nasıl bir şahsiyet inşası meydana getirdiğini teorik ve uygulamalı bakış açılarıyla ortaya koymaktır. Bu amaçla literatür taraması yöntemiyle birlikte kaynaklarda yer alan bilgilerden istifade edilmiş örneksel analiz ve kavramsal çözümlenmeleri içeren bir metot uygulanmaya çalışılmıştır. Çalışmada kapsam ve sınırlılık açısından Kur'an'ın tilâvet, tefekkür ve tebyin süreçlerine tüm yönleriyle hatalı Kur'an okuma mefhumu üzerinden yoğunlaşmış, toplumsal yapılar ve kültürel farklılıklar üzerinde daha az durulmuştur.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, sahih tilâveti teknik sınırlarının ötesinde aslına uygun olarak muhafaza etmek ve icrası bağlamında tanımlayarak, yanlış yerleşen okuma alışkanlıklarının düzeltilmesindeki zorluklara işaret etmektedir. Eğitimin başlangıcında sahih telaffuzun öncelenmesinin gerekliliğini kavramsal ve uygulamaya dayalı bir perspektifle vurgulamayı amaçlamaktadır. Çalışmanın temel sorunu, Kur'an'ı tecvidli okuma çabasının sabır, ayrıntılara dikkat etme, konsantrasyon ve öz disiplin gibi erdemleri kişiye kazandırarak onun manevi dünyasını ve şahsiyetini nasıl geliştirdiğini ortaya koymaktır. Bu amaçla, öncelikle kavramsal tanımlama ve anlamsal çerçevenin sunulması, lahn kavramının tarihsel süreçte islâmî ilimlerin diğer dallarındaki kullanımı, çeşitli yönleriyle tilâvette bariz ve

gizli hatalar, yanlıştan dönmenin zorluğu ve doğru telaffuzun öncelenmesinin önemi analiz edilmektedir. Son olarak, tilâvetin şahsiyet inşasında sürece dayalı içsel dönüştürücü etkisi açıklanarak, *meleke-i seyîye* denilen yanlış tilâvet alışkanlıklarının tashih edilmesinin zorluğuna binaen daha en başından sahih telaffuza dayalı Kur'an öğretiminin öne çıkarılması tavsiye olunmaktadır. Çalışmanın özgün katkısı, bu dönüşümün "Yeter ki Kur'an okusun" kolaylığı yerine, sahih tilâvet öğretiminin sadece Kur'an'ı öğreten değil insanı inşa eden bir çerçeve sunmasıdır.

Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Bu çalışma tecvid ilminin temel kuralları çerçevesinde Kur'an tilâvetinde yapılan hataların mahiyetini ve bu hatalardan korunarak okunan bir kıraatin kişinin kendini bulmasına etkilerini incelemektedir. Araştırmanın kapsamı üç temel boyutta şekillenmiştir: Teorik ve Tarihsel Analiz: Okuma esnasında celî ya da hafî lahnin meydana gelmesi hususunda âlimlerin örnekleriyle birlikte ortaya koyduğu görüşler tarihsel bir perspektifle incelenmiş; Abdulvehhâb el-Kurtubî (öl. 462/1069), İbnü'l-Cezerî (öl. 833/1429), Mağnisî (öl. 1000/1592) ve Molla Ali el-Kârî (öl. 1014/1605) gibi âlimlerin hüsn-i tilâvetin kaybedilmesine dair tanım, tespit ve değerlendirmeleri analize dahil edilmiştir. Sahih Tilâvetin Niteliklerinin İncelenmesi: Harf, mahreç ve harflerin sıfatlarıyla ilgili hususlar genel çerçevede aktarılacak sahih bir tilâvetin özellikleri ortaya konmuştur. Örnekleriyle birlikte doğru telaffuzun önemi ve önceliği belirlenmiş, kaçınılması gereken bir tilâvet tutumu olarak hatadan uzak durulması gerektiği temel kaynaklardan aktarılan tespit ve tahliller üzerinden irdelenmiştir. Kur'an Okumak ve Kişisel Gelişim: Hem dilsel hem de zihinsel açıdan Kur'an ile düzenli bağ kurmanın kişinin kendini ve çevresini tanımasında hatta yüksek ahlâkî değerlere ulaşmasında bir dönüşüm etkisi oluşturacağı mefkuresi ele alınmıştır.

Çalışmanın sınırlılıkları ise şu şekilde özetlenebilir: Kapsam Açısından Sınırlılık: İncelenen örnekler Kur'an lafızları ve tecvid ilminin kuralları ile sınırlıdır. Tarihsel çerçeve ise kıraat ve tecvid ilimlerine dair erken dönem ve yakın dönem kaynaklardaki verilerle sınırlıdır. Yöntemsel Sınırlılık: Çalışma, nitel ve yorumlamaya dayalı bir analiz sunmaktadır. Nicel, deneysel veya istatistiksel bir araştırma deseni benimsememektedir. Uygulamaya dönük tespitlerde kaçınılmaz olan öznellik de bu bağlamda ayrıca bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir. Bütün bu sınırlılıklara rağmen çalışmanın temel amacı, çeşitli tilâvet örnekleriyle ilgili ses ve görüntü kayıtlarına ulaşma noktasında hızla gelişen teknolojik detayların ötesinde sahih tilâvetin temel ve daimî niteliğini kazandırmaya yönelik pratize edilebilir sağlam bir kavramsal zemin sunmaktır.

Çalışmanın Önemi

Bu çalışma, Kur'an'ın hatadan azade ve sahih biçimde tilâvet edilmesinin şahsiyetin tekâmülüne hizmet ettiği yönündeki köklü İslâm geleneği öğretisini, modern kişisel gelişim perspektifiyle harmanlamaktadır. Şahsiyetin zihinsel ve ruhsal inşasındaki rasyonel karşılıkların bilimsel bir düzlemde temellendirmesi, çalışmanın özgün değerini ortaya koymaktadır. Günümüze kadar lahn konusu çoğunlukla kavramsal, tarihsel ve pratik boyutlarıyla ele alınmış; ancak şahsiyet inşasındaki rolü bağlamında ele alınmamış ya da çok sınırlı bir düzeyde tartışılmıştır. Hâlbuki Kur'an okumak yalnızca sevap kazanma çabasından ibaret değil, zihin, ses, nefes ve ahlâkın aynı çizgide bulunduğu bütüncül bir disiplin okuludur. Bu yaklaşım, ibadeti aynı zamanda bir karakter inşası olarak gördüğü için oldukça güçlü ve önemlidir. Çalışma, bu boşluğu doldurarak şahsiyet inşasında, bilişsel odaklanma, bedensel denetim, sabır disiplini ve entelektüel hassasiyet gibi süreçleri sahih tilâvet bağlamında irdelediği için bireysel ve eğitimsel açıdan tekâmüle dayalı ifadenin sınırlarını genişletme potansiyelini barındırmaktadır. Bu çalışma, tecvid ilminin kurallarını pratik örneklerle bütünleştiren bir yaklaşım benimsemektedir. Kavramsal analiz yoluyla tecvid ve Kur'an ilimleri araştırmaları alanına katkı sağlamaya çalışmaktadır. Bu niteliğiyle araştırma, sahih tilâvetin şahsiyet inşası ve içsel dönüşüme ışık tutmasıyla ilgili fikriyata ve akademik diyaloglara zemin hazırlamayı amaçlamaktadır.

Literatür Taraması

Bu başlık, lahn kavramının anlamsal çerçevesi ve kullanımlarını ortaya koymakta tarihsel süreç içerisinde kavramla ilgili yapılmış bazı çalışmalardan bahsetmektedir. Tarihsel süreçte lahn olgusunun ortaya çıkması hem tecvide hem de dilde çeşitli bozulmalara yol açmış, bu durum ise lahn konusunu ele alan eserlerden önce tecvid ve dil alanında eserlerin yazılmasına zemin hazırlamıştır. Başlangıçta lahn, bu eserlerin sadece bir bölümü olarak

yer bulmuşsa da zamanla 'lahn' başlığı altında müstakil eserlerin kaleme alındığı görülmektedir. Bu doğrultuda içerisinde lahn konusuna değinen ya da doğrudan bu konuyu ele alan birçok eser kaleme alınmıştır. Bu eserlerden başlıcaları şöyledir: Alî b. Hamza el-Kisâî'nin (öl. 189/805), yalnızca fonetik açıdan ve yapısal düzeydeki lahnî olayları izah eden ve yaygın olan yüzden fazla lahn maddesini ihtiva eden *Mâ telhanü fîbi'l-'âmme*; Ebû Müzâhim Musa b. Ubeydullah/Abdullah b. Yahya el-Hâkânî'nin (öl. 325/937), tilâvet esnasında meydana gelen hataları, aşırı veya noksan uygulamaları ihtivâ eden *el-Kasâdetü'r-râiyye* veya *el-kaşâdetü'l-bâkânîyye*; Ali b. Ca'fer es-Sâidî'nin (öl. 410/1020), tecvid literatüründe lahn-i celî ve lahn-i hafî kavramlarını ilk kez ve detaylı olarak işlediği *et-Tenbîh ale'l-lahni'l-celî ve'l-lahni'l-hafî*; Mekkî b. Ebî Tâlib'in (öl. 437/1045), Kur'an okuyucusunun, Kur'an'ı kıraat ederken güzel bir telaffuz ve sağlam bir okuyuş ile tilâvet edebilmesine, mahreç ve sıfat itibarıyla harflerden her birinin hakkını vererek telaffuz etmesine yardımcı olmak için telif ettiği *er-Riâye li-tecvîdi'l-karâa ve tahkîki lafzi't-tilâve*; Ebû Amr ed-Dânî'nin (öl. 444/1053), birbirinden farklı derecede olan Kur'an okuyucularına değinip, sadece nakil ve rivayetle yetinmeyip hem kıyas ve dirayet yönünden hem de nakil ve rivayet yönünden donanımlı olmanın öneminden bahsettiği *et-Tabdîd fi'l-itkân ve't-tecvîd*; Abdülvehhâb el-Kurtubî'nin, beş fasıldan oluşan, mukaddimesinde ağırlıklı olarak lahn konusu işlenen ve lahnin tanımı, sınıflandırılması, lügatteki yerleşik kullanımı ve lahnin yaygınlaşmasının nedenleri vb. konuları ihtivâ eden *el-Mûdâh fi't-tecvîd* isimli eserleri bunlar arasındadır. Lahn konusunda klasik kaynaklarda anılan eserlerin yanı sıra farklı dönemlerde kaleme alınmış pek çok çalışma mevcuttur. Günümüzde de meseleyi akademik düzeyde ele alan çeşitli teliflerin ortaya konduğu görülmektedir. Bu literatürün tamamını burada zikretmek mümkün olmamakla birlikte bazı önemli çalışmalara atuf yapmakla yetinilecektir. Bu çerçevede çalışmanın ayırt edici yönü; Kur'an tilâvetinde hangi okuyuş türlerinin hatalı kabul edilmesi gerektiğini tespit ettikten sonra, hatalardan arındırılmış ve süreklilik arz eden bir okuma pratiğinin bireyin şahsiyet inşası sürecindeki değiştirici etkisini daha çok Kur'an ve tecvid literatüründen hareketle ortaya koymaya odaklanmasıdır.

Yöntem

Bu çalışmada hatadan arınmış sahih tilâvetin nitelikleri bağlamında Müslüman şahsiyetin inşası çok yönlü bir şekilde inceleneceği için nitel bir araştırma deseni benimsenmiştir. Çalışmanın yönetsel ekseni tarihsel derinlik ve güncel pratiği bir araya getiren bütünleştirici bir yaklaşım üzerine kuruludur. Bu doğrultuda, aşağıda belirtilen yönetsel yaklaşımlar birbirini tamamlayıcı şekilde kullanılmıştır: 1. Tarihsel ve Doküman Analizi: Kavramın başına gelen anlamsal kırılmalar ve çeşitli disiplinler arasında geçirdiği dönüşüm dinamiklerini ortaya koymak için, Kur'an ilimlerinden hadis ilimlerine uzanan kullanım eğrisi sistematik biçimde ele alınmıştır. Bu inceleme, alanın temel referans kaynaklarına ait belgeler üzerinden yürütülmüştür. 2. Disiplinlerarası Analiz: Lahn kavramının tarihsel süreçte İslâmî ilimlerin diğer dallarındaki kullanımı üzerinden önemi irdelenmiştir. Bu bağlamda doğru telaffuzun sadece tecvid ilminin değil, namazın sıhhati açısından fıkıh, anlam kaymalarının önlenmesi açısından tefsir ve fonetik koruma (artikülasyon disiplini) açısından dil bilimi gibi dallarla olan disiplinler arası ilişki tarihsel perspektifte ortaya konmuştur. Bütün bu hususlar temel metinlerin analizine dayandırılmıştır. Analiz yoluyla elde edilen tüm tarihsel, kavramsal nitel veriler, yorumlayıcı ve bütünleştirici bir senteze tabi tutulmuş, çıkarımlar çok yönlü okumalarla geliştirilerek tasviri yöntemle izaha çalışılmıştır.

Bulgular

Bu çalışmanın analizi, hatadan arınmış sahih tilâvetin dönüştürücü etkisi bağlamında Müslüman şahsiyetin inşasını ortaya koyan iki ana nitel bulguya işaret etmektedir. Bu bulgular maddi ve manevi kişisel gelişim üzerindeki etkileri yansıtmaktadır. 1. Maddi Gelişim Üzerindeki Etkiler: Tecvid ilmi harflere hakkını ve müstehakkını vererek okumayı elzem gördüğü için ses ve nefesin doğru kullanımını da zorunlu kılar. Bunun akciğerin tam kapasiteyle kullanımını üzerinde etkisi olduğu gibi hitabet yeteneğinin gelişmesi ve akıcı konuşma gibi özelliklerin kazanılmasına da yardımcı olur. Ayrıca med miktarlarına itina gösteren ölçülü okuyuş, ihfâ ve idğâmlara riayet ederek telaffuz kolaylığı sağlayan okuyuş gibi kural ve kaideler arasında kurulan bağlantılar yoğunlaşma ve odaklanma diye ifade edebileceğimiz algının dağıtılmadan bir noktada toplanabilmesi gibi özelliklerin gelişmesinde etkili olur. 2. Manevi Gelişim Üzerindeki Etkiler: Hatadan arınmış sahih tilâvetin dönüştürücü etkisi kişinin manevi gelişimi üzerinde de gerçekleşir. Kelimelerin orijinal seslendirmeleriyle telaffuz edilmesi ayetin anlam katmanlarının da ötesinde adeta ruhuna nüfuz edilmesini kolaylaştırır. Bu, zaten Kur'an'ın tertîl ile okunması emrinin hikmetinin kişide tezahür etmesi demektir ki buna uymanın kişiye verdiği iç huzurun kazancı bambaşka bir boyuttur. Ayrıca hatalı okumamak veya hata yapmaktan sakınmak ilâhî kelâma duyulan

saygının bir tezahürüdür. İşte bu ciddiyet kişinin işlerine itina gösteren özenli bir insan olması şeklinde karakterine yansır.

Lahn Kavramının Anlamsal Çerçevesi ve Kullanımları

Tilâvet sırasında Kur'an'a özgü tecvid kurallarına riayet edilmemesinden kaynaklanan okuyuş hataları, literatürde lahn kavramıyla ifade edilmiştir. Bu kavramın tecvid ve kıraat ilimlerindeki kullanımı, diğer ilim dallarındaki kullanımından anlam bakımından farklılık arz etmektedir. (Karataş, 2021, s. 11-27) Bununla birlikte lahn kelimesi bütün ilimlerde “dil üzerinde bir yanlışlık veya sapma meydana gelmesi” anlam boyutunu korumakta; ancak bu yanlışlığın mahiyeti ve değerlendirme ölçütü, ilgili ilmin konusu ve yöntemine göre değişkenlik göstermektedir. Nitekim hadis ilminde lahn, rivayetin hatalı aktarılması anlamına gelirken; tilâvet bağlamında lahn, Kur'an harflerinin mahreç, sıfat ve tecvid kurallarına riayet edilmemesi sonucunda ortaya çıkan okuyuş hatalarını ifade etmektedir.

Lahn Kavramının Sözlük ve Terim Anlamları

Lahn kavramı, Arapçada (لَحْنٌ-يَلْحَنُ-لَحْنًا) kökünden türemiş olup sözlükte birbirine zıt çağrışımlar barındıran çok yönlü bir kavramdır. Bu kökten türeyen kelimeler “sözü anlamak”, “zeki olmak”, “dilbilgisel hata yapmak”, “nağme ile okumak” ve “şarkı söylemek” gibi farklı anlamlarda kullanılmıştır (Halil b. Ahmed, 1424/2003, 4. cilt, s. 77). Dolayısıyla lahn, bağlama göre değişken anlamlar kazanabilen bir kelimedir. İbn Fâris (ö. 395/1004), “hata yapmak” anlamının Arapçaya sonradan girdiğini belirtmiş ve Arapların kelâmda düzgün ve fasih konuşmayı bir fazilet olarak gördüklerine dikkat çekmiştir (İbn Fâris, 1392/1972, 6. cilt, s. 239). Lahn kavramı Arap dilinde genellikle üç temel bağlamda ele alınır, bunlar yazıda, konuşmada ve Kur'an tilâvetinde yapılan hatalar şeklinde ifade edilebilir. Klasik literatürde kavramın anlamları farklı şekillerde sınıflandırılmış olup Abdülvehhâb el-Kurtubî *el-Mûdîh fi't-tecvîd* adlı eserinde bunu dört başlıkta toplamıştır.

Bunlardan birincisi; lügat ve dil hatası olarak lahndir. Bu kullanımda lahn, konuşmada yapılan dilbilgisel yanlışları ifade eder. Nitekim Hz. Ömer'in (تَعَلَّمُوا الْقَرَائِنَ وَسُنَّةَ وَاللَّحْنِ) “Ferâizi, sünneti ve lahni öğreniniz.” sözü (Kaya, 2021, s. 64), dildeki doğru söyleyişe vurgu yapar. Hz. Ömer'in “Konuşmanızdaki hatanız, atışınızdaki hatadan daha kötüdür.” sözü (Tatlısu, 2021, s. 201) ise lahnin konuşmadaki hataya delalet eden klasik örneklerindedir. İkincisi; zekâ ve kavrayış anlamında lahndir. (رَجُلٌ لَحْنٌ) terkihi “zeki adam” anlamına gelir. Bu kullanım, kelâmın anlam derinliğiyle zekâyı ilişkilendirir. Aynı anlam Hz. Peygamber'in (لَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَلْحَنُ بِحُجَّتِهِ مِنْ بَعْضٍ) “*Belki de sizden biri delil ortaya koymada çok daha akıllıca hareket edebilir.*” (Buhârî, “Şehâdât”, 27) hadisinde de görülür. Üçüncüsü; nağme ve müzikal ifade olarak lahndir. Bu anlamda lahn, sesin makamla, terennümle veya nağmeyle kullanılmasıdır. (لَحْنٌ فِي قِرَاءَتِهِ) ifadesi, okuyucunun kıraatini makamla süslediğini belirtir. Buradaki mana, sesin doğal akıştan çıkarılıp estetik bir biçimde düzenlenmesini ifade eder. Dördüncüsüne gelince; hata ve doğrunun zıddı olarak lahndir. Zemahşeri'nin (öl. 538/1144) tanımına göre “Konuşmada i'râb kurallarından sapmak lahn yapmak demektir.” (Ergüven, 2007, s. 160). Bu bağlamda lahn, doğru söyleyişin zıddı olup dilin istikametini bozmak anlamına gelir. Ayrıca lahn kelimesi *imalı ve kinayeli konuşma (tevriye)* anlamında da kullanılmıştır. (وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ) “*Kuşkusuz konuşma tarzlarından sen onları bileceksin.*” (Muhammed 47/30) ayeti, bu bağlamda “sözlerin iç anlamı” veya “sözün altındaki niyet” şeklinde tefsir edilmiştir (Kaya, 2021, s. 64). Sonuç olarak klasik dil ve kıraat literatürü lahn kavramına altı temel anlam yüklemiştir: Bunlar; hata, zekâ/kavrayış, ima, ses/nağme, dilbilgisel yanlışlık ve mana/muhtevadır. Her ne kadar İbn Fâris, Ebü'l-Ferec el-İsfahânî gibi bazı âlimler bu anlamları belirli yönleriyle sınırlamış olsalar da genel kabul, lahnin Arap dilinde hem dilsel yanlışlık hem de anlam inceliği yönleriyle çok boyutlu bir kavram olduğudur (Sevdi, 2022, s. 363).

Terim olarak lahn kavramına lügat âlimleri farklı anlamlar yüklemiştir. İbn Berrî el-Makdisî'ye (öl. 582/1187) ve İbn Manzûr'a (öl. 711/1311) göre bu kelime; lehçe (şive), imalı konuşma (tevriye), muhteva, i'râb hatası, zekâ, kavrayış ve nağme gibi anlamlarda kullanılmaktadır (Sevdi, 2022, s. 360). Terim anlamıyla kullanılan lahn, bu anlamlardan “i'râbta hata yapmak” manasından türemiştir. Kur'an'da lahn kelimesi, (وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ) ayetinde geçmektedir. Bu ifade meallerde “konuşma tarz(lar)ı”, “sözlerinin edası”, “üslup” veya “konuşma tarzları” şeklinde çevrilmiştir. Bu bağlamda Kur'an'daki lahn kavramı, bir kimsenin söz söyleme tarzından onun iç dünyasının veya niyetinin anlaşılmasını ifade etmektedir. Buna karşılık, kıraat ve tecvid ilimlerinde lahn, “Kur'an harflerinin mahreç ve sıfatlarında, kelimelerin i'râbında veya telaffuzunda meydana gelen hatalar” (Aslan, 2003, s. 364) ile “tecvid kurallarına riayet edilmemesinden doğan okuyuş yanlışları” (Kaya, 2021, s. 66)

anlamında kullanılmaktadır. Başka bir ifadeyle Kur'an tilâvetinde lahn, harflerin sıfatlarının eksik telaffuzu, i'râb hataları veya eda keyfiyetine uygun düşmeyen okuyuş biçimlerinden doğan hataları kapsar. Bu hatalar yalnızca dilsel bozulmalardan değil, nağme veya makamla okuma gibi arızî etkilerden de kaynaklanabilir. Sonuç olarak Kur'an'daki lahn kavramı "üslup ve ifade tarzı" anlamına gelirken, terim olarak tilâvet hatalarını tanımlamak üzere daha teknik bir anlam kazanmıştır.

Lahn kavramı çok anlamlı bir kelime olması sebebiyle ilimlerde genellikle "hata yapmak" anlamında kullanılmakla birlikte farklı bağlamlarda çeşitli anlam genişlemelerine uğramış ve bu doğrultuda farklı şekillerde tanımlanmıştır. Muhammed Murtaza ez-Zebîdî (öl. 1205/1791), lahni "Kur'an ve hadislerde sözün fehvası, söyleniş tarzı ve edası"; Ebû Hâtîm (öl. 255/869), "şîir ve kelimada kullanılmaması gereken unsurlar"; Zeccâc (öl. 311/923), "Arapçada tevcihi mümkün olmayan hatalı ifadeler" (Temel, 2015, s. 81-83); İbn Fâris (öl. 395/1004) ise "sözün sahih kullanım biçiminden uzaklaşması" şeklinde tanımlamaktadır. (Bahşi, 2020, ss. 595–596).

Ebû'l-Hasen es-Saîdî, *et-Tenbîl*'te lahn-i celîyi "i'râb yönünden yapılan açık hatalar" olarak, lahn-i hafîyi ise "ancak kıraat ilmini ehil bir hocadan müşâfêhe yoluyla öğrenen mahir kâriflerin fark edebileceği ince hatalar" olarak tarif eder (Tuncel, 2020, s. 116). İbn Mücâhid (öl. 324/936), lahni celî ve hafî olarak ikiye ayırır; celî olanı kelimenin i'râbında, hafî olanı ise harflerin sıfatlarında ve telaffuz inceliklerinde meydana gelen hatalar olarak açıklar (Hacımısıroğlu, 2022, ss. 580–581). Sehâvî'ye (öl. 643/1245) göre lahn, karışık ve anlaşılması güç okuyuşları da kapsar; celî olanı i'râbdaki değişiklikler, hafî olanı ise harflerin sıfatlarının eksik veya fazla verilmesiyle ilgilidir. (Nefes, 2021, s. 122). Ebû'l-Alâ el-Hemedânî de (öl. 569/1173) benzer biçimde lahni ikiye ayırır: Lahn-i celî, herkesin fark edebileceği açık hatalar iken; lahn-i hafî, yalnızca kıraat ehli âlimlerin tespit edebileceği gizli hatalardır. (Nefes, 2021, s. 122). Ebû Abdillâh Hasan b. İsmail ed-Derkezli (öl. 1327/1910) ise kavramı daha geniş bir çerçevede ele alarak lahni yalnızca kârinin değil, aynı zamanda kıraat râvilerinin rivayet esnasında yaptıkları hataları da kapsayacak şekilde değerlendirir. Ona göre lahn-i celî, lafzî ve manevî yönleriyle bariz hataları; lahn-i hafî ise kıraatin estetik yönünü zedeleyen, anlamı değiştirmese de telaffuz güzelliğini bozan gizli hataları ifade eder. (Kızılaslan, 2021, s. 154-155). Sonuç olarak klasik kaynaklarda lahn kavramı hem dilsel hem de kıraate dair boyutlarıyla ele alınmış; bâriz/açık (celî) ve gizli (hafî) olmak üzere iki temel kategori altında, hatanın mahiyetine ve fark edilebilirlik düzeyine göre tanımlanmıştır.

Kavramın Diğer İlim Dallarında ve Tarihsel Süreçte Kullanımı

Lahn kavramı en çok hadis ve Kur'an tilâvetinde kullanılmıştır. Tilâvette lahn, tecvid kurallarına ve harflerin lâzîmî ve ârizî sıfatlarına dair özelliklerine uymamaktan kaynaklanır. Hadiste ise kaynaklarda geçen örnekler incelendiğinde i'râb kaidelerine aykırı ifadeler ve dil bilgisi hataları için lahn kavramının kullanıldığı göze çarpmaktadır. Bu yüzden cümle yapısında, cümlenin i'râbında, kelimelerde ve seslerde fasih Arapça'ya yani Arap dili kaidelerine aykırı olarak herhangi bir rivayette bulunmak da lahn kapsamında ele alınmıştır (Yağcı, 2022, s. 195). Hadisçilere göre lahn temelde Arapça bilmemek ve tashîf gibi kelimeyi yanlış okumak, yanlış harekelemek durumlarından kaynaklanmaktadır. İkinci sebep ise pelteklik ve hadis hocasının hızlı okumasından dolayı lafızların tam anlaşılmasında oluşur. Hadisçiler lahne yani dil kurallarına bu ilmin bir başlangıcı ve olmazsa olmazı olarak bakmışlardır. Vekî' b. Cerrâh (öl. 197/812), bu gerçekliği ifade eden bir olayı şöyle anlatır: "Hadis dinlemek için A'meş'e gittim. Galiba bir hata yaptım da bana, ey Ebâ Süfyân! Senin için hadis öğrenmekten daha öncelikli olan şeyi terk etmişsin, dedi. Ben ey Ebâ Muhammed! Benim için hadisten daha öncelikli olan şey nedir? dedim. Nahiv, dedi ve bana önce nahiv öğretti, sonra da hadis imlâ ettirdi." (Yağcı, 2022, s. 197). Hadis rivayet ederken dilde hata yapmak o hadisin yanlış anlaşılmasına sebep olacağı gibi dolaylı olarak Hz. Peygamber adına yalan söylemek olduğundan çok önemli addedilmiştir. Nitekim Kur'an'dan sonra en önemli kaynak durumunda olan hadislerin doğru bir şekilde aktarılması Müslümanlar için büyük önem taşımaktadır.

Lahn kavramının en çok Kur'an ve hadis bağlamında kullanılması, bu iki kaynağın İslâmî ilimlerin temelini oluşturmasındandır. Nassların doğru aktarımı kelâmdan fıkha kadar tüm ilimlerin sağlam delillere dayanmasını sağlar. Yanlış okuma, hem anlamı bozarak hüküm çıkarma süreçlerini etkiler hem de ibadetlerin sıhhatine dair meselelerde belirleyicidir; nitekim fıkhıta bu tür hatalar *ẓelletü'l-kârî* olarak anılır. Rivayet tefsirinde de hakeza ayet ve hadislerin doğru nakli özellikle önemlidir. Sonuç olarak lahn, doğrudan Kur'an tilâveti ve hadis rivayetinde; dolaylı olarak da bu nasslara dayanan ilimlerde anlam ve hükmün doğruluğunu koruma amacıyla kullanılan bir kavramdır.

Lahn kavramının ortaya çıkışına dair farklı görüşler olsa da genel kabul bunun Hz. Peygamber döneminde özellikle mevâlî ve Arap olmayanların konuşmalarında belirlediği yönündedir. İbn Fâris, kelimenin “hata yapmak” anlamındaki kullanımının sonradan ortaya çıktığını ve saf Arapça konuşanlar tarafından bilinmediğini belirtir (Kaya, 2021, s. 65). Fetihlerle birlikte Arapların farklı milletlerle bir arada yaşaması, Arapçanın tabî safiyetini etkileyerek dilde hatalı kullanımların yayılmasına sebep olmuştur. Dilciler de fasih kullanımı korumak amacıyla yanlış söyleyişleri “lahn” olarak adlandırmıştır (Ergüven, 2007, s. 162). Kurtubî, Arapçaya Farsça ve Rumcadan geçmiş kelimeleri örnek verir; bu kelimelerin Araplar tarafından ilk karşılaşmalarda alındığını ancak bu dönemde dilin henüz bozulmadığını ifade eder (Hacımıroğlu, 2022, s. 29). Zebîdî ve İbnü'l-Esîr de (öl. 630/1233) fetihlerden sonra Arapça ile farklı dillerin karışması sonucu dilde bozulmaların arttığını, fasih kullanımın zayıfladığını vurgular (Ergüven, 2007, ss. 160–161). Bu süreçle birlikte yeni nesiller dili hatalı biçimde öğrenmeye başlamış; özellikle şehirlerdeki temas ve evlilikler dildeki bozulmayı hızlandırmıştır. Kurtubî, dilin korunmasının ancak bozulmalara maruz kalmamış bedevîlerle irtibat ve yazılı metinlerin şekil ve noktalama ile kayıt altına alınmasıyla mümkün olacağını söyler. Dildeki bu bozulmalar Kur'an kıraatine de yansımış; irab hataları dikkat çekici hâle gelince Ebü'l-Esved'in noktalama sistemini geliştirmesine zemin hazırlayan süreç yaşanmıştır (el-Kurtubî, 1430/2009, ss. 58–59). Böylece başlangıçta dildeki hata anlamına gelen lahn, zamanla Kur'an lafzındaki irab, mahreç, sıfat ve tecvid hatalarını da kapsayan teknik bir terim hâline gelmiştir.

Sahih Tilâvetin Oluşumu, Nitelikleri Bağlamında Lahn: Çeşitleri ve Hükümü

Kur'an tilâvetinde lahn iki kısımdır. Bunlar lahn-i celî ve lahn-i hafîdir. Her iki lahn türünün de kendine özgü tanım ve özellikleri bulunmaktadır. Lahn-ı celî harfin yanlış telaffuz edilmesi, hareketin değiştirilmesi gibi çoğu zaman manayı ihlal edecek kadar fark edilebilen hataları ifade ettiği için doğrudan yanlış kabul edilir. Lahn-i hafî ise med ve idgâm hataları gibi tecvid kurallarında yapılan ince hatalardır ki bu tür hatalar telaffuzun güzelliğini bozduğu gibi tilâvetin estetiğini zedeler, okuyuşun manaya kattığı havayı da bozar. Her iki hata çeşidinin ortak noktası ise lafızların bozulmasıdır. Âlimler her ikisinin de kelimelerde meydana gelen ve kelimelerin yapısını ihlal eden bir kusur olduğunda hem fikirlerdir. Bu iki kavram arasındaki ayrımı daha açık bir biçimde ortaya koymak gerekirse; lahn-i celî, sözlükte “açık ve bariz hata” anlamına gelirken terim olarak tilâvet kurallarının ihlal edilmesiyle ortaya çıkan ve neredeyse Kur'an okumasını bilen hemen herkes tarafından anlaşılabilen türden hatalardır. Lahn-i hafî ise sözlükte “gizli hata” anlamında olup ancak kıraat ve tecvid ilminde yetkin kişiler tarafından anlaşılabilen hatalardır (el-Kurtubî, 1430/2009, s. 57-60).

Tilâvetin Özellikleri Bağlamında Bariç ve Gizli Hatalar

Tilâvetin niteliklerinin bilinmesi, okuyuş esasında ortaya çıkabilecek gizli yahut açık hataların sağlıklı biçimde tespit edilebilmesine ve bu hatalardan arındırılmış sahîh bir tilâvet tarzının yakalanmasına imkân verecektir. Bu çerçevede, açık ve gizli kapsamda değerlendirilen hataların ne olduğunun ve nasıl meydana geldiğinin doğru anlaşılması ve dikkatli biçimde tahlil edilmesi büyük önem taşır. Âlimlerin konuya dair ortaya koydukları açıklamalar doğrultusunda bu kavramların ele alınması, yalnızca sahîh bir tilâveti mümkün kılmakla kalmayıp aynı zamanda Kur'an'la kurulan bağın kişide nasıl bir içsel dönüşüm, arınma ve karakter inşası süreci başlattığını daha derinlikli bir şekilde kavramaya da imkân sağlayacaktır. Ehlince ve Kur'an okumayı bilenlerce kolaylıkla fark edilen hatalar, harflerin lâzîmî sıfatlarında meydana geldiğinden tamamen tecvid hatası niteliğindedir. Harflerin mahreçlerinden çıkarılmaması, harfin başka bir harfle değiştirilmesi, hareketin yanlış okunması, medd-i tabîinin terk edilmesi ve cezmlî ya da harekeli harflerin yer değiştirilmesi lahn-i celî kapsamında değerlendirilmektedir (Aslan, 2003, s. 364).

Kurtubî lahn-i celîyi, “Her bir kelimenin merfû, mensûb, mecrûr ve meczûm hâlinin başka bir irabla değiştirilmesi” şeklinde tanımlayarak onun mu'rab ve mebnî kelimelerdeki i'rab ve binâ ilişkisine dikkat çeker. Kurtubî ayrıca i'rabın anlamı ayırt etmeye yönelik olarak ihdas edildiğini, özellikle isimlerin cümledeki konumlarına göre muzaf, fail veya meful oluşlarına göre anlam farklılıkları taşıdığını belirtir. Dolayısıyla i'rab değiştiğinde anlam da kaçınılmaz biçimde değişmiş olur. Örneğin (وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ) ayetinde (إِبْرَاهِيمَ) kelimesinin merfû, (رَبُّهُ) kelimesinin ise mensûb okunması “Hz. İbrahim, Allah'ı imtihan etti” gibi tilâvet açısından tahrife varır boyutta asla mümkün olamayacak bir anlam doğurur (el-Kurtubî, 1430/2009, s. 57-58).

İbnü'l-Cezerî de lahn-i celîyi iki yönüyle ele alır: Birincisi hem lafzı hem manayı bozan ve örfen manayı bozduğu için doğrudan yanlış kabul edilen hatalardır. (أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ) ifadesindeki (ت) harfinin fethası dışında başka bir

hareke ile okunması buna örnek verilebilir. İkincisi ise manayı açıkça bozmayıp okuyuşun manaya kattığı güzellik ve haşyet havasını ihlal eden hatalardır. Mesela (الْحَمْدُ لِلَّهِ) deki (هـ) harfinin yanlış harekeyle okunması böyledir (Nefes, 2021, s. 122-123).

Osmanlı döneminin önemli simalarından bir kıraat ve tecvid âlimi olan Ahmed b. Muhammed el-Mağnîsî (öl. 1000/1592) harflerin birbirine dönüştürülmesiyle meydana gelen değişiklikleri lahn-i celî kapsamında değerlendirir. Örneğin tâ'nın (ط) dâl'e ya da tâ'ye (ت) benzetilmesi hem harfin sıfatlarını hem de ses özelliklerini bozduğundan lahn-i celîye örnek teşkil eder. Harekelerin değiştirilmesi, harf artırma veya eksiltme de aynı kapsamda görülür (Gök, 2019, s. 119–120). Nitekim bazı okuyucuların medd-i tabîi sonrası fazladan hemze getirmeleri veya vasl hâlindeki (به), (له), (إنه) gibi kelimelerdeki mukadder vâv ve yâ'ları düşürmeleri de bu türden hatalardan sayılmıştır. Tilâvet sırasında harf birleşimlerinden kaynaklanan hatalar da lahn-i celî kapsamında değerlendirilmiştir. İbnü't-Tahhân, (نَسْتَعِينُ) gibi kelimelerde sîn (س) harfinin harekeliymiş gibi okunması veya (فَهْلُ وَجَدْتُمْ) gibi örneklerde lâm'ın (ل) olması gerekenden farklı şekillerde telaffuz edilmesi gibi sorunları ayrıntılı biçimde belirtmiştir (Taş, 2021, ss. 98–99).

Son olarak lahn-i celînin manayı nasıl bozduğuna dair şu çarpıcı örnekler de verilebilir: Mesela (أَنْعَمْتُ) “nimet verdiğin” kelimesinin yanlışlıkla (أَنْعَمْتُ) “nimet verdiğim” şeklinde okunması, hitâb-ı ilâhînin sevk edilmiş yönünü tamamen değiştirerek kulun Allah'a yönelik kulluk bilincini zedeleyen ciddi bir anlam tahrifine yol açmaktadır. Aynı şekilde Nasr sûresinin ilk ayetindeki (نَصْرُ اللَّهِ) ifadesinin (نَسْرُ اللَّهِ) şeklinde okunmasının ayetin anlamını “Allah'ın kelaynak kuşu” gibi anlamsız bir ifadeye dönüştüreceğini, Kevser sûresindeki (أَعْظَمْنَاكَ) lafzının (أَيْتْنَاكَ) şeklinde okunmasının veya (وَأَنْحَرُ) fiilinin (وَأَنْهَرُ) şeklinde telaffuz edilmesinin de aynı şekilde hem manayı hem kıraati bozan ağır hatalardan olduğunu belirtmek gerekmektedir (Özbek, 2019, s. 98). Bu örnekler gösteriyor ki doğru tilâvetin sadece teknik bir maharet değil, aynı zamanda kişinin ilahî kelamla kurduğu bağı sahîh hale getiren ve karakter inşasında belirleyici bir rol üstlenen bir disiplin olduğunu göstermekte; bu bağlamda tilâvet hatalarının giderilmesi, kişinin mânevî duruşunu ve ahlâkî tutarlılığını pekiştiren bir süreç hâline gelmiş olmaktadır. Dolayısıyla bütün bu açıklamalar bir arada değerlendirildiğinde lahn-i celî, Kur'an lafzındaki i'rab ve telaffuz hatalarının tamamını kapsamakta; çoğu durumda anlamı doğrudan bozmakta, anlam değişmediği durumlarda ise örfün ihlali sebebiyle büyük bir hata olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla Kur'an tilâvetinin sıhhati için lahn-i celîden uzak durmak hem anlamın korunması hem de kıraatin sahihliği açısından zaruridir.

Sözlükte “gizli, kapalı hata” anlamına gelen lahn-i hafîye gelince bu terim Kur'an okuma kaidelerinin dışına çıkılması sonucu anlamı bozmasa bile lafzın güzelliğini etkileyen hataları karşılamaktadır. Bu tarz hatalar, harflerin ârizî sıfatlarında meydana geldiği için tilâvetin denge ve estetiğini bozar (Aslan, 2003, s. 366). Lahn-i hafînin gizli diye vasıflanmasının sebebi, bu tarz hataların yalnızca Kur'an okumada mahir kişiler tarafından fark edilebilmesidir. Bu hata iki şekilde sınıflandırılmıştır. Birincisi, tecvid ve kıraat ilimlerine ilgi duyan herkesin fark edebileceği hatalardır. Örneğin idğâm, iklâb, ihfâ, izhâr ve ğunneden birinin diğerinin yerine kullanılması ya da uygulanmaması; tefhîm sıfatına sahip bir harfin terkîk veya tam tersi şekilde okunması; cezmlî harfin şeddeli, şeddeli harfin cezmlî okunması gibi hatalar bu gruptadır. Aslî med olan medd-i tabîi üzerinde yapılan hata lahn-i celîye yol açarken, med mertebelerinde yapılan hata lafzın yapısını bozmadığı için lahn-i hafî kapsamında değerlendirilir (Aslan, 2003, s. 366). İkinci grupta ise hatalar yalnızca tecvid ve kıraat ilimlerinde yetkin ve yetişmiş âlimler tarafından fark edilebilir. Bu tür hataları da râ'nın (ر) tekrîrinde nûn'un (ن) tatnîninde yapılan hatalar, lâm ve râ'nın kalın ya da ince okunmasında yapılan hatalar, ğunne miktarının hatalı uygulanması, izhâr ve ihfâda yanlışla düşülmesi, şedde ve telyîn hataları gibi örneklendirebiliriz (Aslan, 2003, s. 366; Nefes, 2021, s. 123–124). Ahmed b. Muhammed el-Mağnîsî, Molla Ali el-Kâri'den naklen lahn-i hafîyi ikiye ayırır: Birinci tür, mübtedî seviyesindeki kârîlerin fark edebileceği hatalardır; örneğin ihfâ, iklâb, idğâm ve ğunnelerin terk edilmesi veya kâf (ك) harfinin cehrini terk ederek hems ile okunması. İkinci tür ise yalnızca mutkîn kurrânın fark edebileceği hatalardır; râ harfinin tekrîrini yapmamak ya da ifrata kaçmak, vakf esnasında nûn'un ğunnelerini gereğinden fazla uzatmak veya lâm ve râ harflerini yanlış telaffuz etmek şeklinde ifade etmiştir. (Gök, 2019, s. 120). Sonuç olarak lahn-i hafî Kur'an tilâvetinin estetiğini ve lafzın güzelliğini korumak açısından büyük öneme sahiptir. Kurtubî, tertil ilkesine uygun Kur'an tilâvetinin sadece lahn-i celî ve hafî hatalardan kaçınılmasıyla mümkün olacağını vurgular. Hz. Peygamber'in, Kur'an'ı mahirce okuyan kimsenin meleklerle birlikte olduğu hadisi de lahn-i hafînin önemini destekler (Tatlısu, 2021, s. 10). Bu sebeple lahn-i hafî, öğreticilerin ve öğrencilerin fark edemese bile titizlikle kaçınması gereken bir hatadır.

Bu açıklama ve örneklendirmeler doğrultusunda lahn-i hafiyi anladıktan sonra tilâvette bu tarz hatalardan dili korumanın şahsiyet inşasına etkisini de iki yönden inceleyebiliriz. Birincisi, kişinin iç disiplini güçlendiren yönüdür. Zira lahn-i hafi çoğu zaman ancak yoğun bir farkındalık, çokça alıştırma yapma ve zevk-i selime ulaşan bir tilâvet şuuru ile fark edilebilen hatalardandır. Tilâvette bu tarz hatalardan kaçınmaya yönelik çaba kişide dikkat, özen, sabır ve titizlik gibi karakterî özellikleri pekiştirecektir. Çünkü gizli hata yapmama düşüncesi, zâhirde görülmeyen fakat okuyanın iç dünyasında bir ahlâk ve sorumluluk bilinci oluşturan bir imtihan niteliği taşır. Kur'an'a gösterilen bu ince hassasiyet, zamanla hayatın diğer alanlarına da sirayet ederek bir karakter inşasına dönüşür ve kişinin davranışlarında, kararlarında ve ilişkilerinde derinlik kazandırır. İkincisi ise lahn-i hafiden sakınma çabası manen ve ahlâken olgunlaşmayı güçlendiren bir süreçtir. Mesela Kur'an tilâveti amel olarak müminin dilini ve kalbini tasfiye eden bir ibadettir. Eğer bu ibadet bir secde ayetiyle namazda yapılacak olursa tilâvet secdeye dönüşmüş olur ki bu, kişinin manevi temizliğini tevhid bilinciyle taçlandırmasıdır. (Yıldırım, 2024, s. 84). Lafzı korumada gösterilen hassasiyet sürekli olduğunda manayı kavrama ve yaşama hususunda da dikkatli olmayı alışkanlık haline getirir. Böylece kişi sadece doğru okumayı değil, doğru davranmayı da önemseyen bir kişilik inşa eder. Kur'an öğreticilerinin ve Kur'an talebelerinin fark etmese bile titizlikle kaçınması gereken bu gizli hatalar, aslında fark edilmeden yapılan yanlışlara karşı gösterilen bir uyanık olma hâlinin de sembolüdür. Bu teyakkuz hali ise kişide öz denetimi, faziletli davranışı ve zihnî farkındalığı artırarak şahsiyet gelişimine doğrudan katkıda bulunur. Bütün bu yönleriyle lahn-i hafiden sakınmanın Kur'an tilâvetinde teknik bir hatadan sakınmak olmasının ötesinde, kişinin manevi bir gelişim yolculuğuna çıkmasına, kendisini eğitmesine ve yanlışlarından arınmış daha rafine bir şahsiyet oluşturmaya aracılık eden yardımcı bir özellik olarak değerlendirilmesi gerekir.

Hatalı Okumanın Hükümünün Doğru Telaffuzun Önceliği Bağlamında İncelenmesi

Burada doğru telaffuzun önceliği ile harfin mahrecinin iyi bilinmesine ve harfin mahrecinden doğru telaffuzla çıkarılmasına vurgu yapıyoruz. Zira harfin mahreci bilinmeden mahrecinden çıkarılması söz konusu olamayacaktır. Harf (حرف) sözlükte; taraf, kenar, yön, zirve, tepe gibi anlamlara gelmektedir (İbn Manzûr, 1119, 2/838). İstilahta ise muhakkak veya mukadder bir mahrece itimat etmek suretiyle meydana gelen sese denir (Devserî, 1429/2008, s. 56). Arapçada 28 tane harf bulunmaktadır. Mahreç (مخرج) sözlükte, çıkış yeri anlamına gelir (İbn Manzûr, 1119, 2/1125). İstilahta ise bir harfin doğduğu yer (Dâni, 1421/2000, s. 102) veya telaffuz esnasındaki harfin çıkış yeri şeklinde tarif edilmektedir. Harflerin mahreç noktalarını ilk defa kendi geliştirdiği yöntemle ortaya koyan Halil b. Ahmed olmuştur. Yöntemi ise (أَب), (أَث), (أَث) şeklinde mahrecini öğrenmek istediği harften önce bir tane fethali elif getirip harfin kendisini de sakın kılmaktır. Bu yöntem ile Halil bin Ahmed kendisinden sonra gelenlere kaynaklık etmiştir ve hâlen günümüzde de bu yöntem kullanılmaktadır. Nitekim Ca'berî, "Mahrecini tespit etmek için harfi hemze ile sakın kıl ve onu harf olarak seslendir." demiştir ve İbnü'l-Cezerî de, "Harfin mahrecinin gerçeği, harfi sakın ve şeddeli kılıp öncesine hemze getirerek telaffuz etmektir." demiştir (Nefes, 2021, s. 129). Bazı farklılıklar olsa da Halil bin Ahmed'in kendisinden sonraki âlimlere kaynaklık ettiği ortadadır.

Mahreç konusunda kıraat âlimleri ile dilciler arasında farklılıklar ortaya çıkmıştır. Genelde üç ya da dört grupta toplanan bu mahreçlerin sayısını bazı âlimler 14, bazıları 16, bazıları 17 ve bazı âlimlerde 29 olarak kabul etmektedir. Mekki b. Ebû Tâlib (vefat tarihi) mahreçleri, halk (boğaz), fem (ağız), şefetân (dudaklar) olmak üzere üç bölgede toplamıştır. İbn Tahhân (öl. 560/1164) ise fem yerine lisân ifadesini kullanmıştır. Bu durumda halk, lisan (dil) ve şefetân olmak üzere üç mahreç bölgesi belirlemiştir. Dâni mahreçleri halk, lisan, dudak, hayşûm (geniz) olmak üzere dört bölgede izah etmiştir. İbnü'l-Cezerî ise halk, lisan, dudaklar, hayşûm ve cevîf (ağız boşluğu) olmak üzere beş mahreç bölgesinden bahseder (Nefes, 2021, s. 131). Kurtubî ise boğaz, dil, dudak ve hayşûm olmak üzere dördü bir tasnif yapmıştır.

Harflerin sıfatı ise tecvid ilminde "Harfin mahrecinden çıkarken sesinin sahip olduğu özellik ve nitelik" diye tanımlanmıştır. Yani harfin mahrecinden çıkması sonucu oluşan kalınlık, incelik, yumuşaklık, sertlik, zayıflık, kuvvetlilik gibi özellikler sebebiyle harfleri birbirinden ayrılmasına harflerin sıfatları denir (Küçük, 2017, s. 65). Bu sıfatlar da lâzımî ve ârizî olmak üzere iki kısımdır. Lâzımî sıfatlar harfte var olan, değişmeyen ve ondan ayrılmayan sıfat olup bunlar; cehr, hems, şiddet, rihvet, beyniyye, isti'lâ, inhifâd, itbâk, infitah, kalkale, safir, gunne, tefeşşî, tekrîr ve istitâledir. Ârizî sıfatlar ise harfin aslında ve zatında olmayan değişebilen ve ondan ayrılabilen sıfatlardır. Bunlar ise; tefhîm, terkîk, idğâm, ihfâ, izhâr, kalb, medd, vakf, sekte, hareke ve sükündür.

Harflerdeki hatalar yukarıda anlattığımız harflerin mahreç ve sıfatlarında meydana geldiği için bunları kısaca üç farklı mahreç bölgesinden harf örneği vererek şöyle anlatabiliriz.

Bunlardan birincisi boğaz harflerinden hemzedir. Hemze (الهمزة): Harfin mahreci boğazın alt bölümü olup istifâle, şiddet, cehr ve infitâh sıfatlarını bulundurmaktadır. Hemze harekeli eliftir bu yüzden hemze ile med harfi olan elifi birbirine karıştırmamak gerekir. Bu iki harf arasında mahreç yönünden de farklılık vardır. Hızlı bir okuma sırasında hemzeyi hafzetmek, hemzenin sahip olduğu şiddet sıfatını giderip hemzeyi teshil etmek, elifi ince okunması gerekirken kalın okumak, imale-i suğra derecesinde mübalağa etmek (Aslan, 2003, s. 367) bu harfte yapılabilecek türden hatalardandır (Kurtubî, 1430/2009, s. 123-124).

İkinci harf dil (lisan) harfleri dediğimiz harf grubundan tâ (الطاء) harfidir. Harfin mahreç bölgesi üst damaktır. Dil ucu üst ön dişlerin köklerine geniş ve kuvvetlice bastırmakla elde edilir. Cehr, şiddet, kalkale, itbâk, isti'lâ, tefhim, zuhûr ve ismât sıfatları vardır. Harekesi ince bile olsa tâ (ط) harfini ince okumak (أساطير), harfte bulunan kalınlığı gidererek dâl (د) ve tâ (ت) harfi gibi okumak, (أَحَطُّ) kelimesinde olduğu gibi durumlarda tam idğâm yaparak okumak ve sakin gelen tâ (ط) harfinin kalkalesini yapmamak veya kalkalesini kendinden önce gelen harfin harekesine uygun yapmamak bu harfte meydana gelen hatalardır.

Üçüncü harfimiz ise dudak harfleri grubundan mîm (الميم) harfidir. Harfin mahreç bölgesi dudak olmakla birlikte dudak içleri birbirine hafifçe vurularak harf çıkarılır. Cehr, beyniyye, istifâle, infitâh ve terkik sıfatlarını bulundurur. Mîmin sükûnlu halinde kalkale ile okunması, şeddeli mîm geldiğinde idğâmın (bir buçuk elif miktarı) az ya da çok yapılması, mîm harfi cezmlî iken kendisinden sonra fâ (ف) veya yâ (ي) harfi geldiğinde zikredilen harfleri ihfâ yaparak veya idğâm ederek ya da izharı abartmak suretiyle mîmi harekeli kılarak telaffuz etmek bu harfte meydana gelen hatalardandır.

Örneklerle birlikte doğru telaffuzun önemi ve önceliğini vurguladıktan sonra biraz da bu şekilde yapılan hatalı okumaların hüküm olarak doğuracağı sonuçlar üzerinde duralım. Bariz hatayı (lahn-i celi) Kur'an okumayı bilen hemen herkesin anlayabileceği türden hatalar olarak, gizli hatayı da (lahn-i hafî) sadece kıraat ve tecvid ilminde otoriteye sahip kişilerin anlayabileceği türden hatalar diye tanımlamıştık. Hem ilk tecvid eserini telif eden hem de lahn meselesine ilk kez eserinde yer veren Hâkânî "Kur'an ilminin evveli, lafzını sağlamlaştırmak ve ağızda cari olan lahni bilmektir." (Nefes, 2021, s. 121) diyerek Kur'an tilâvetinde oluşacak olan lahnlere bilmenin önemine değinmiştir. Yani önce yanlışın ne olduğunu öğrenmek aynı zamanda doğrunun da ne olduğunu kısmen öğrenmek demektir. Zira tarihi verilere baktığımız zamanda lahn olgusunun ortaya çıkmasının tecvid ilminin gelişimine, tedvinine ve birçok tecvid eserinin yazılmasına sebep olduğunu görmekteyiz. Musa b. Ubeydullah el-Hâkânî (öl. 325/937) eserinde bu sözlerine ek olarak lahnin bilinip ortadan kaldırılması için öğrenilmesi gerektiğini ve lahni bilmeyenin de bu konuda bir mazeretinin olamayacağını söyler. Yani aslında Kur'an tilâvetinde oluşabilecek lahnlere bildiğimiz zaman neyi yapmamamız gerektiğini öğrenmiş oluruz ve böylece doğruyu bulmak kolaylaşır. Olaya haramın sınırlı oluşu helallerin ise genişliği yönünden bakılabilir.

İbnü't-Tahhân, "Bize rivâyet yoluyla ulaşan okuma üslubuyla ilgili gerekli hassasiyet gösterilmediğinde hataya düşülür ki bu bağlamda bilgisizlik mazeret olarak kabul edilemez. Bir kimsenin insanlar tarafından ortaya konan bir şiir ya da nesri dahi hatalı telaffuz etmesi çirkin görülürken Allah'ın kelâmı olan Kur'an-ı Kerîm'in kıraatinde kusur göstermesi ise kınanmasını gerektirecek bir durumdur. Allah'ın kelâmının manasını bozup, farklı anlaşılmasına sebebiyet verecek şekilde vakf yapmak büyük bir hatadır!" (Taş, 2021, s. 98) diyerek lahn meselesinin önemine dikkat çekmiştir.

İbnü'l-Cezerî *Mukaddime*'sinde tecvidin farz oluşuyla alakalı şunları zikreder: "Kur'an'ı tecvidine riayet ederek okumak kat'i bir farzdır, Kim Kur'an'ı tecvidsiz okursa günahkâr olur. Çünkü Allah Teâlâ Kur'an'ı tecvidle indirdi ve bize kadar da böylece (tecvidle) geldi. Tecvid tilâvetin süsü, eda ve kıraatin de zinetidir. Aynı şekilde tecvid, harflere (lâzimî ve ârizî) sıfat haklarını vermektir. Her bir harfi asıl mahrecine koymaktır ve lafız, hüküm itibarıyla kendisine benzeyen kelime ile aynı özelliktedir. Her bir lafzı mahreç ve sıfat adına hangi özelliklere sahipse tam bir şekilde, aşırıya kaçmadan telaffuz etmeli ve tilâvette orta bir yol benimsenmelidir. Tecvidi bilmekle bilmemek arasında fark yoktur. Ancak fem-i muhsinden aldığı ağızla tatbik ederse (bilmeyenden farkı olur.)" (Gök, 2019, s. 118-119). Bu sözlerden anlıyoruz ki tilâvetin tecvidli olarak yapılmasının gerekliliği hususunda hiçbir ihtilaf bulunmamaktadır. Tecvidin terki de makbul addedilmemiştir. Tecvidin terki de lahn olduğuna göre İbnü'l-Cezerî, tecvidin farzîyetini açıklarken aynı zamanda lahn yapmanın da haram olacağı hükmüne dolaylı olarak değinmiştir. Nitekim Hamdullah b. Hayreddin de lahnin haram olduğunu ifade edip

İbnü'l-Cezerî'nin tecvid kurallarına uymayan kârîlerin hata ettiklerini ve bu hata sebebiyle de günahkâr oldukları görüşünü aktarmıştır. Hatta sadece bununla da yetinmeyip söz konusu kârîlerin, kendilerini dinleyenlerin de günaha girmelerine sebep olduklarını ifade etmiştir (Nefes, 2021, s. 124-125). Hamdullah b. Hayreddin şu hadisi şerifi zikrederek görüşünü delillendirmeye çalışmıştır: “Altı taifeye ben lanet ederim, Allah Teâlâ ve bütün nebiler de lanet eder, o altı taifenin birincisi Allah Teâlâ'nın kitabında ziyade veya noksan edenlerdir...”. Bu rivayeti ise şöyle yorumlar: “Kur'an okurken yapılan ziyade ve noksanlık lahn olup, söz konusu hadis lahhân olan kişilerin aleyhinde hüküm vermektedir. Neticede bu kişilerin ahirette son derece büyük bir korkuya maruz kalacakları aşikârdır.” (Nefes, 2021, s. 124) diyerek lahnin haram olduğuna hükmetmiştir.

Âlimlerin görüşleriyle birlikte tüm bu anlatılanlardan yola çıkarak lahnin celî ya da hafî fark etmeksizin haram olduğunu, kesinlikle kaçınılması gereken bir durum olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu konuda lahn-i hafî türünden hataları yapmak lahn-i celîye göre daha esnektir. Tabî bu da lahn-i hafî türünden hataları yapmanın caiz olduğu anlamına gelmemektedir. Dolayısıyla lahn-i celî türünden hataları yapmamak için yeteri kadar tecvid bilgisi öğrenmek farz-ı ayndır. Yani Kur'an'ı okumayı öğrenen her Müslümanın lahn-i celî yapmayacak kadar tecvid bilgisi öğrenmesi farzdır. Lahn-i hafîye gelince, yukarıda lahn-i hafî konusunu anlatırken bahsettiğimiz kıraat ilmi ile alakası olanların anlayabileceği türden hataların yapılmaması için gerekli kuralların öğrenilmesinin vacip olduğu, kıraat ilminde son derece mahir olanların anlayabileceği türden hataların yapılmaması için ise gerekli kuralların öğrenilmesinin müstehap olduğu bildirilmektedir. Yani ihfâ, izhâr, iklâb ve idgâmı terk etmek, medd-i tabîyi fazla uzatmak ve vâcip medleri eksik çekmek gibi hatalar tahrimen mekruhtur. Lahn-i hafîye de bütün olarak bakacak olursak, bazı âlimler lahn-i hafî yapmayacak kadar tecvid ilmi öğrenmenin de farz-ı kifâye olduğunu söylemişlerdir. Buna göre her okuyucunun lahn-i celî yapmayacak kadar tecvid bilgisi öğrenip uygulaması gerekirken lahn-i hafî için aynı şeyleri söylemek mümkün değildir.

Sahih Tilâvetin Kişisel Şahsiyet İnşasında Rolü

Kur'an'ı sahih bir tilâvetle okumak, kişiyi sadece vecibe olarak bir ibadeti yerine getirmek açısından değil, aynı zamanda ahlâkî, psikolojik ve sosyal yönlerden de etkiler ve destekler. Kişinin dengeli, olgun ve erdemli bir şahsiyet olarak meydana gelmesine katkıda bulunur. Kur'an'la düzenli aralıklarla hem zihni yönden hem de kalben bağ kuran kişi, kendini tanıyan, çevresiyle uyum içinde yaşayan ve yüksek ahlâkî değerlere sahip kendini gerçekleştirmiş bir birey hâline gelir.

Kur'an Okumanın, Kişinin Şahsiyet Gelişimine Etkileri

Kur'an okumanın, kişinin şahsiyetinin oluşması ve gelişmesinde önemli etkilerini şu yönlerden açıklayabiliriz. Kur'an okumanın ahlâkî değerlerin kazan(dır)ılmasında önemi vardır. Zira Kur'an, doğruluk, adalet, sabır, merhamet, tevazu, affedicilik gibi yüksek ahlâkî değerleri öğütleyen rehber bir kitaptır. Bu değerleri benimseyen kişi, günlük yaşamında daha bilinçli, sorumlu ve erdemli bir kişilik geliştirir. Böylece hem hurufât hem de mana cihetiyle insanın içine işleyen sahih bir tilâvet insanın sorumluluk bilinci almasında ve zamanla bunun artmasında etkili olur. Çünkü Kur'an, çok sayıda ayette insanın hem kendisine hem de çevresine karşı sorumluluk taşıdığını vurgular (el-Bakara 2/195; er-Rûm 30/41). Kişinin böyle bir bilinci yakalaması, toplumsal görevlerine ve bireysel kararlarına daha dikkatli yaklaşmasını sağlayacaktır.

Gece gündüz bir zikir ve şükür nişanesi olarak icra edilen Kur'an tilâveti kişinin öz farkındalık ve içsel gelişimine de yardımcı olur. Zira Kur'an birçok ayetinde insanın kendisini tanımasını, nefisini terbiye etmesini ve içsel bir arınma sürecinden geçmesini öğütler (ez-Zâriyât 51/21; el-Haşr 59/19; el-A'lâ 87/14; eş-Şems 91/9-10). Bu, bireyin kendini sorgulamasını, hatalarını fark etmesini ve karakterini olumlu yönde geliştirmesini sağlayacak bir hususiyettir. Ayrıca Kur'an, insanın dünya hayatındaki yerini ve yaratılış amacını açıklayarak, bireyin hedeflerini anlamlı kılar. Bu, yaşadığı hayatın amacının belirlenmesinde kişinin önünü açtığı gibi esas önemli olanın gelecekteki hayatı olduğu şuurunu kazandırdığı için kişiye yön verir, tutarlılık ve istikrar kazandırır.

Sabır ve sebat içerisinde devamlı gerçekleştirilen bir amel olarak Kur'an tilâvetinin kişiye sabır ve direnç kazandırması yönüyle de önemi vardır. Nitekim Kur'an, sıkıntılar ve zorluklar karşısında sabırlı olmayı öğütler (el-Bakara 2/155-156). Bu anlayış, bireyin karşılaştığı problemlere karşı psikolojik dayanıklılığını artırır ve olgun bir kişilik gelişimine katkı sağlayan bir kavrayıştır. Adalet ve hak bilincinin gelişmesi tilâvetin toplumsal temelli ancak kişisel kazançlarından birisidir. Zira Kur'an ayetlerinin temel vurgusu adaletin toplumun temeli olduğudur. Anlayış olarak bunu benimseyen kişi, kendi haklarını bildiği gibi başkalarının haklarına saygı gösterir. Bu da

dengeli ve saygılı bir şahsiyetin oluşmasına zemin hazırlar. Huşu ile sürekli Kur'an okumak manevi tatmin ve huzuru artırır. Çünkü Kur'an okuyan kişi, Allah ile sürekli bir bağ kurar. Bu bağ, kişiye manevi bir huzur, içsel bir sükûnet ve güven duygusu kazandırır. Kişinin ruhsal olgunluğunu ve şahsiyet gelişimini destekler. Netice itibarıyla anlayarak büyük bir bilinçle yapılan Kur'an tilâveti kişinin ahlâkî yönden gelişimini destekleyen bir fonksiyon icra etmiş olur ki hem psikolojik hem de sosyal yönlerden insanı etkileyerek faziletli şahsiyetler ve onlardan oluşan dengeli toplumların oluşumuna katkıda bulunmak da böyle gerçekleşecektir.

Kur'an Tilâveti ve Manevi-İçsel Dönüşüm Süreci

Müslümanlar nezdinde sürekli yapılagelen sahih Kur'an okumalarının kişiler üzerindeki eğitici, dönüştürücü ve yapılandırıcı etkisi yeniden değerlendirilmelidir. Zira insanların imani noktada şuur eksiklikleri, değerlerinden uzaklaşmaları ve kimlik bunalımlarıyla karşı karşıya kalmaları ancak gerçek bir Kur'an'a dönüş hareketiyle yok edilebilir. Böylece tilâvet, kişinin gerek iç dünyasında gerek sosyal yaşantısında şahsiyetini inşa etmesine hem fikrî hem de amelî düzeyde imkân hazırlanmış olacaktır.

Tilâvetin kişinin manevi dönüşümünde etkili olduğu süreç, tefekkür ve tebyin döngüsü ile açıklanabilir. Sahabenin Kur'an anlayışında olduğu gibi mesela bir ayet okunur, bu ayetin anlamı düşünülür, kalbi derinlikte özümseilir ve hayata tatbik etmeye çalışılır. Böyle bir döngüsel süreç nefsin terbiye edilmesi, manevi arınmışlık düzeyinin yükseltilmesi ve kalben olgunlaşmaya katkı sağlaması bakımından ancak tilâvetin kişide melekeye dönüşmesiyle kazanılabilir. Kur'an'ın ilâhî bir kitap oluşu ve gerek seçilen kelimeleri gerekse cümle yapılarıyla kendine has anlatım tarzı sebebiyle insanın hem zihninde hem de kalbinde derin etkiler bırakır. Mesela Yâsîn sûresinde anlatılan kıssada Habîb-i Neccâr'ın (وَمَا لِي لِأَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي) “Ben, niçin beni yaratana kulluk etmeyeyim?...” ifadesi bu düşüncemize çok güzel bir örnektir. Ayette Habîb-i Neccâr'ın ağzından “Siz, niçin sizi yaratana kulluk etmiyorsunuz?” diye söylenmemektedir. Muhatap kişiler bu yolla uyarılmakta ve birçok yönlerden hikmetli bir üslup özelliği kullanılmaktadır. Bu durum tilâvet üzerinden Kur'an'ın şahsiyet inşasında işlevsel bir duruma işaret etmektedir (Temizer, 2017, s. 69).

Tilâvetin şahsiyet inşasına etkilerini şöylece ifade edebiliriz: Hataya düşmeden sahih bir formda sürekli yapılan tilâvet eylemi kişinin ahlâkî dönüşümünü sağlama noktasında önemli etkisi vardır. Nitekim Kur'an eğitiminde karşılaşılan teknik güçlüklerin aşılması ve okuyuşu lahnden arındırma disiplini, kişide otokontrol mekanizması geliştirerek; edinilen uzmanlık düzeyindeki teorik ve pratik yetkinliğin, kişinin bilişsel disiplini, ahlâkî sebatı ve karakter bütünlüğü üzerinde dönüştürücü bir etki oluşturmasını sağlar. Adalet, merhamet, sabır, af gibi değerlerin tilâvet yoluyla sürekli hatırlanması ve içselleştirilmesini de bu kapsamda mütalaa edebiliriz. Okudum ve anladım o hâlde bu okuduklarım bende davranışa dönüşmeli fikri tilâvetle birlikte gelen vicdan muhasebesini ifade ettiği için şahsiyet inşasında oldukça etkili olacaktır. Sahih tilâvet kişiye hem karakter istikrarı ve davranış tutarlılığı kazandıracak, kişinin kendini gerçekleştirmesine yardımcı olacaktır. Bu anlamda tilâvetle hem ilâhî normlara doğru bir istikamet sağlanırken hem de davranışlarda tutarlılık kazandırılacaktır. Zorluklarla karşılaşıldığında sabır, direnç ve umut gibi karakterli tutumların güçlenmesi de yine buna bağlı olarak gerçekleşecek tilâvet kazanımlarından olacaktır. (Karataş, 2021, s. 157-161) Kur'an tilâvetinin bir diğer kişisel kazanımı da toplumsal boyuttadır. Sorumluluk, adalet ve etkileşim duyguları içerisinde empati kabiliyetini geliştirecek duyarlı bir şahsiyet meydana getirecektir. Tilâvet kişiyi kurumlara, topluma ve çevresine karşı sorumlu kılacaktır. Böylece emr-i bi'l-marûf, nehy-i 'anil münker ilkesiyle kişi toplumdan bağımsız değil toplumla entegre bir şekilde büyüyüp gelişecek sağlıklı kişilerden oluşan toplumlar da sağlıklı hâlde gelecektir. Zira anlamına vukufiyetle yapılan bir Kur'an tilâveti, Kur'an'ın sosyal öğretilerini daima tefekkür etme ve hatırlama imkânı oluşturacak bu da bireyin sosyal duyarlılığını artıracaktır.

Okuma hatalarından arındırılmış sahih Kur'an tilâvetinin kişi üzerinde dönüştürücü etkisi hem ayetlerde hem de hadislerde açık biçimde ifade edilmiştir. Nitekim Kur'an'da, “Müminlerin imanlarını artırır ve kalplerine huzur indirir” buyrulmaktadır (el-Enfâl 8/2). Bu sebeple Kur'an'ı çok okuyan kimse, kendisi farkında olmasa bile, ilâhî kelamla sürekli meşgul olduğu için tabiat olarak yumuşar ve gönül itibarıyla terbiye olur. Kur'an'ın kalbe sekînet ve itmi'nan verdiği yine başka ayette, “Kalpler ancak Allah'ın zikriyle huzur bulur” (er-Ra'd 13/28) ifadesiyle bildirilir. Kur'an tilâveti Allah'ın zikrinin en yüce şekli olduğu için okuyanın kalbi huzur bulur, imanı kuvvetlenir. Yine Kur'an'ın ahlâkî güzelleştirdiğine işaret eden hadislerde, “Siz'in en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğreteninizdir” (Buhârî, Fezâilü'l-Kur'an, 21) buyrulmaktadır Kur'an'la meşgul olmanın kişiyi manevî olarak yükselteceği vurgulanmıştır. Kur'an'ı çok tilâvet eden kimsenin vakarı artar, zira Allah “Kur'an'ı ağır ağır ve tertil üzere oku” (el-Müzzemmil

73/4) buyurarak okuyanın edebine ve vakarına dikkat çekmiştir. Kur'an tilâvetinin dil üzerinde de etkisi vardır. Nitekim Kur'an'ın fasih Arapça ile indirildiği (eş-Şuarâ 26/195) bildirilmiş, Kur'an okumanın konuşmayı güzelleştirdiği sahâbenin dilinde de tecrübe edilmiştir. Bu sebeple okuyanın konuşması fasih olur, kelimeleri daha doğru telaffuz eder. Kur'an tilâvetini kendisi için meleke edinen kimse, ilâhî hitabın edebiyatla biçimleneceği için çirkin meclisleri terk edecek, boş söz ve davranışlardan uzaklaşacaktır. Nitekim Yüce Allah müminleri *boş sözden yüz çevirenler* olarak vasıflandırmıştır (el-Mü'minûn 23/3). Kur'an'ın ruhu kişiyi zaten boş işlerden yüz çevirmeye teşvik eder. Ayrıca Kur'an'ın kişiyi kanaatkâr kıldığına dair işaret, “*Rabbinin sana verdiklerine razı ol*” (et-Talâk 65/7) ayetinde görülür; Kur'an okumanın kalbe yerleştirdiği teslimiyet duygusu sayesinde insan rızıkına kanaat eder ve dünya hırsı azalır. Bütün bunların sonunda ise ibadetlerin kişiye kolaylaşması tabîdir. Çünkü Resûlullah (s.a.s.), “Kur'an okuyan mümin, kokusu ve tadı güzel olan turunç gibidir” (Buhârî, *Fezâilü'l-Kur'an*, 17) buyurarak Kur'an'ın kişiyi içten parlatan bir bereket olduğunu haber vermiştir. Kur'an'ın nurlandırdığı bir kalpte ibadetler ağır gelmez; aksine, kişi ibadete meyleder. Sonuçta Kur'an okuyanın kalbi Allah'ın izniyle parlar, nurlanır ve arınır; böylece şahsiyeti olgunlaşır, davranışları güzelleşir, hayatı ilâhî bir dengeye kavuşur. Bu, Kur'an'ın bizzat kendisini “müminler için şifa ve rahmet” (Yûnus 10/57) olarak tanımlayan ilâhî beyanın tabîi bir yansımasıdır. Kur'an tilâveti kişiye aidiyet duygusu ve kimlik şuuru kazandıracaktır. Kur'an merkezli oluşan kimlik duygusu gelişecek; bu kimlik, değerler sistemini inşa edecek ve modern dünyadaki kimlik krizlerine karşı direnç sağlamış olacaktır. (Abay, 2016, s. 92) Mesela şahsiyet eğitimi açısından Fâtiha sûresindeki kavramlar üzerinde düşünülecek olursa söylenmek istenen husus daha iyi anlaşılacaktır. “İyyâke na'budu ve iyyâke nesta'in” ayeti derinlemesine tahlil ile okunacak olursa kişiye sunduğu Rabb-kul ilişkisi bütünlüğü içinde kulluğu sadece Allah'a yapma, yardım talebini sadece O'na sunma gibi yönelişler olumlu değer yüklemesi yapacağı gibi ciddi kazanımlar sağlayacaktır. Kur'an'ı çokça tilâvet etmenin kişiye sağlayacağı olumlu etkiler tartışılırken, pratikte karşılaşılabilecek zorlukları da ele almak gerekecektir. Bu zorlukları tilâvet edilen Kur'an ayetlerinin oluşan anlam bariyerleri sebebiyle tam olarak anlaşılabilmesi, okurken her an aynı dikkat seviyesinde olunamaması veya kültürel bir kısım faktörler gibi sebeplerden ötürü oluşan zorluklar olarak nitelendirebiliriz. Tilâvet sürecinin sistematik bir şekilde okul ve cami dersleri gibi eğitim kurumlarına entegrasyonunda oluşan sorunları da hesaba katarak değerlendirmemiz gerekir. Tilâvetin ses kayıtları, Kur'an uygulamaları gibi modern iletişim araçları ile desteklenmesinin getireceği fırsat ve riskleri de ayrıca tartışabiliriz. Netice itibarıyla tilâvetin devamlı yapıldığında kişinin zihinsel, kalbî ve davranışsal boyutlarını etkileyerek ona bütüncül bir şahsiyet inşası sağladığını söyleyebiliriz. Bu süreç, Kur'an merkezli bir varoluş düşüncesi inşa eder ki bu da kişiyi birtakım değerlerle donatacak ve kişinin modern dünyada kimliğini koruma kapasitesini yükseltecektir.

Sonuç

Kur'an'ın lafız ve mana bütünlüğünün korunması, tecvid ilminin ortaya koyduğu kuralların gözetilmesi ve tertil üzere tilâvet bilincinin yerleşmesiyle mümkündür. Tecvid ile lahn kavramları arasındaki karşıtlık dikkate alındığında, Kur'an tilâvetinde hatadan arındırılmış bir icranın yalnızca estetik yahut fonetik bir mükemmeliyet arayışı olmadığı, bilakis ilâhî hitabın doğru anlaşılması ve sahih biçimde aktarılmasının epistemolojik bir şartı olduğu görülmektedir. Zira tecvid, harflerin mahreç ve sıfatlarını, med, idgâm, ihfâ gibi fonetik kuralları belirli bir sistematik içinde düzenleyerek lafzın aslî formunu muhafaza etmeyi hedeflerken; lahn ise bu yapıyı bozan, kimi zaman anlamı doğrudan değiştiren (lahn-ı celî), kimi zaman da lafzın inceliğini zedeleyen (lahn-ı hafî) sapmaları ifade etmektedir. Bu yönüyle tecvid, salt teknik bir disiplin değil aynı zamanda metnin anlam bütünlüğünü koruyan ve bu anlamın inşasında kurucu rol üstlenen bir ilimdir. Çünkü Kur'an lafzı ile manası arasında kurulan sıkı irtibat, telaffuzdaki küçük bir sapmanın dahi anlam düzeyinde ciddi kaymalara yol açabileceğini göstermektedir. Bu sebeple sahih kıraat, doğru anlamın inşasında vazgeçilmez bir ön şart olarak değerlendirilmelidir. Nitekim klasik kıraat ve tecvid literatüründe, lafzın muhafazası ile mananın muhafazası arasında doğrudan bir ilişki kurulmuş; tilâvetin sıhhati, ilâhî muradın doğru anlaşılmasının teminatı olarak görülmüştür. Bu perspektiften bakıldığında, tecvid kurallarına riayet etmek, metnin fonetik bütünlüğünü korumaktan öte vahyin korunmuşluğunu muhafaza etme çabasının bir tezahürü olarak anlaşılmalıdır. Bu çerçevede bariz ve anlamı bozucu nitelikteki hatalardan (lahn-ı celî) sakınmak kifâye türünden bir farz olarak değerlendirilmiştir. Zira bu tür hatalar, metnin hem lafzî hem de manevî bütünlüğünü doğrudan zedeleme potansiyeline sahiptir. Buna mukabil, ancak ehil kimselerin fark edebileceği incelikteki gizli hatalardan (lahn-ı hafî) kaçınmak ise tilâvetin kemaline ve kıraat adabına işaret eden müstehap bir sorumluluk olarak telakki

edilmiştir. Böylece Kur'ân tilâveti, yalnızca doğru seslendirme pratiği değil; lafız, mana ve tefekkür boyutlarını bir arada kuşatan bütüncül bir anlama faaliyeti olarak konumlandırılmıştır. Sahih kıraat, bu bütünlüğün hem formel hem de semantik düzeyde teminatı olup, ilâhî mesajın tarihsel süreç içinde bozulmadan intikalinin en önemli araçlarından biri olarak değerlendirilmektedir.

Tilâvetin doğru ve sahih biçimde icra edilmesi, yalnızca ibadetin sıhhati ve kabulüne yönelik bir hassasiyet olarak değerlendirilmemelidir. Bu husus, aynı zamanda bireyin şahsiyet inşasında belirleyici bir işlev üstlenen bir anlayışı da ifade etmektedir. Zira Kur'ân'ın tertil üzere tefekkür edilerek okunması, okuyucuyu salt bir seslendirme pratiğinin ötesine taşımakta; zihni disiplin, dikkat yoğunluğu ve bilinçli farkındalık gerektiren bir sürece dâhil etmektedir. Bu süreçte birey, hem tecvid ve gramer kurallarına riayet etmek suretiyle metnin lafzî bütünlüğünü muhafaza etmeyi öğrenmekte hem de ayetlerin anlam dünyasına nüfuz ederek düşünsel derinliğini geliştirmektedir. Böylece tilâvet, zihinsel dağınıklığı gideren, dikkat ve yoğunlaşma yetisini artıran bir eğitim zemini sunmaktadır. Diğer yandan Kur'ân kıraatının doğru telaffuzu ile mananın derinlikli kavranışı arasında kurulan denge, sadece teknik bir uyum değil; akıl, kalp ve davranış arasında bütünlük tesis eden bir irtibatı ifade etmektedir. Bu irtibat sayesinde Müslümanın davranış dünyasında istikamet, tutarlılık ve sorumluluk bilinci güç kazanır. İlâhî hitabın doğru seslendirilmesi, onun doğru anlaşılmasına; doğru anlaşılması ise doğru yaşanmasına zemin hazırlar. Böylece Kur'ân, yalnızca okunan bir metin olmaktan çıkarak bireyin düşünce sistemini, değerler dünyasını ve eylem pratiğini şekillendiren ilâhî bir kaynağa dönüşür. Bu çerçevede tecvid ve lahn konularında teşekkül etmiş ilmî birikim, salt teorik ve teknik bir disiplin olarak görülmemelidir. Aksine bu birikim, Kur'ân'ın lafzî muhafazasını temin ederken, aynı zamanda anlamın sahih biçimde inşasına ve bu anlamın birey ve toplum düzeyinde dönüştürücü bir etki üretmesine hizmet eden asli bir araçtır. Zira lahnın giderilmesiyle sağlanan lafzî sıhhat, anlamın berraklığını teminat altına almakta; tecvidin titizlikle uygulanması ise okuyucuda disiplin, dikkat ve saygı bilinci oluşturmaktadır. Bu bütünlük içerisinde tilâvet, ibadet olmanın ötesinde bir şahsiyet terbiyesi süreci hâline gelmekte; bireyin kimliğini, ahlâkını ve toplumsal sorumluluk bilincini Kur'ân merkezli bir perspektifle inşa eden dinamik bir imkân sunmaktadır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar, bu makalenin araştırma, yazarlık ve/veya yayın süreci ile ilgili herhangi bir potansiyel çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Mali Destek

Yazar bu makalenin araştırılması, yazılması ve/veya yayınlanması için herhangi bir mali destek almamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Çalışmada etik dışı bir husus bulunmadığını, araştırma ve yayın etiğine özenle uyulduğunu beyan ederim.

Yazar Katkı Oranı

Çalışma tek yazarlı olup, yazarın katkı oranı % 100'dür.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul onayı alınmamıştır, çünkü sorumlu yazar olarak bu çalışmanın etik kurul onayı gerektirmeyen çalışmalardan biri olduğunu beyan ederim.

Kaynakça

Aslan, Ö. (2003). Kur'ân tilâvetinde tecvid'in gerekliliği ve lahn (okuyuş hataları). *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(1), 357-372.

Abay, A. (2016). Fatıha Suresi ve Şahsiyet İnşası. *Kabramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 27, 91-134.

- Bahşi, T. (2020). Arapçada “lahn”ın ilk dönem dil çalışmalarına etkisi. *Turkish Academic Research Review*, 5(4), 595–606.
- Bosat, S. (2022). Fonetik hataların ayetlerde yol açacağı anlam bozulmaları. *Harran İlahiyat Dergisi*, 47, 102–127.
- Dânî, Ebû Amr. (2000). *et-Tabdîd fî'l-itkân ve't-tecvîd*. (G. K. el-Hamed, Ed.). Dâru Ammâr. (1421 H/2000).
- Devserî, (2008). *Mubtasaru'l-'ibârât li mu'cemi mustalahâti'l-kurâ'ât*. Dâru'l-Hadâra. (1429 H/2008).
- Ergüven, Ş. (2007). Arap dilinde lahn'ın ortaya çıkışı ve ilk görüntüleri. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(11), 155–183.
- Ferâhidî, Halîl b. Ahmed. (2003). *Kitâbu'l-'Ayn*. (A. Hendâvî, Ed.; 4 cilt). Dârü'l-Kütübî'l-'İlmiyye. (1424 H/2003).
- Gök, M. (2019). Ahmed Bin Muhammed Mağnîsî'nin Terceme-i Cezerî isimli eserinin tecvid literatüründeki yeri [Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi].
- Hacımısıroğlu, M. (2022). Abdülvehhâb el-Kurtubî ve Ahmed b. Ebu Ömer el-Enderâbî'nin lahn olgusuna yaklaşımları üzerinden tecvid ilminde Meşârîka-Meğârîbe karşılaştırması. *Tefsir Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 578–601.
- Hacımısıroğlu, M. (2022). Tecvid ilminde Meğârîbe ve Meşârîka mukayesesi: Abdülvehhâb el-Kurtubî (ö. 462/1069)–Ahmed b. Ebû Ömer el-Enderâbî (ö. 470/1077) örneği. [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi].
- Hocaoğlu, M. (2012). Okuma ve anlama üzerine: Kur'an tilavetiyle ilgili bazı kavram ve rivayetlerin değerlendirilmesi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 12(2), 207–235.
- İbn Fâris, E. H. A. (1972). *Mu'cemu mekâyîsi'l-luga* ('A. A. el-Hârûn, Ed.; 6 cilt). Dâru'l-Cil. (Asıl eser: 1392 H/1972).
- İbn Manzûr. (1119). *Lisânu'l-'Arab* (A. A. el-Kebîr, Ed.; 6 cilt). Dârü'l-Ma'ârif. (Asıl eser: 1414 H/1993).
- İbnu'l-Cevzî, (ts). *Takvîmu'l-lisân* (A. Matar, Ed.). Dârü'l-Me'ârif.
- İbnü'l-Cezerî. (1980). *Müncidü'l-Mukriîn ve Mürişidü't-Tâlibîn*. Dârü'l-Kütübî'l-'İlmiyye. (1400 H/1980).
- İbnü'l-Cezerî. (2001). *et-Tembîd fî 'ilmi't-tecvîd*. (G. Kaddûrî el-Hamed, Ed.). Müessesetü'r-Risâle. (1421 H/2001).
- Karataş, Ş. (2021). *İmam Ya'kûb Kiraatinin Özellikleri ve Delilleri*. Sonçağ Akademi Yayınları.
- Karataş, Ş. (2021). Kur'an'da ‘Selâm olsun!’ ifadesiyle esenliğe mazhar olacağı belirtilen davranışlar. *Dergîabant* 9(1), 151-177.
- Kaya, S. (2021). Kur'an tilavetinde lahn olgusu ve Fâtîha sûresindeki yansıması. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 63–71.
- Kılıçarslan, M. (2019). *İlâhî Kelâmın Müstesna Grameri*. Kalem Yayınevi.
- Kızılaslan, İ. (2021). Derkezi'nin Hülâsatü'l-'ucâle isimli eserinde lahn ve çağdaş oryantalist yaklaşımda Kur'an tilâveti konusu. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 54, 147–172.
- Kurtubî, A. b. M. (2009). *el-Mûdih fî't-tecvîd*. (G. Kaddûrî el-Hamed, Ed.). Umman: Dâru Ammâr. (2. bs., 1430 H/2009).
- Küçük, C. (2017). Kur'an harflerinin sıfatları (Sıfat-ı Hurûf). *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(7), 63–77.
- Nefes, H. (2021). Hamdullah b. Hayreddin'in Cevâhîru'l-İkyân fî şerhi Umdeti'l-İrfân adlı eserinin tecvid ilmindeki yeri. [Doktora tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi].
- Özbek, Ö. (2019). Kur'an'ı okuma ve anlamının niteliği üzerine. *al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(4), 94–107.
- Sevdi, A. (2022). Arap dili literatüründe lahn olgusunun tespit ve tashihinde kullanılan kaynaklar. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(1), 355–383.
- Sevdi, A. (2023). Lahn ve tashih literatürüyle ilgili eserlerin teşekkülü ve Arap dilindeki yeri. *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 211–237.

- Sevdi, A. (2022). Lahn ve Tashîh literatüründe Sa‘leb’in el-Fasîh adlı eserinin önemi ve yeri. *Tasavvur/Tekirdağ İlahiyat Dergisi*, 8(1), 61–89.
- Tatlısu, M. L. (2021). Kur’an tilavetinde lahn olgusu: el-Mûdih fi’t-Tecvîd örneği. *Din ve Bilim*, 4(2), 194–213.
- Temel, A. (2015). Nehhâs’ın İ‘râbu’l-Kur’an’ında lahn tartışmalarına konu olan kıraatlerin değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15(1), 77–105.
- Tuncel, E. (2020). İlk dönem tecvid eserlerinin teşekkülünde lahn olgusunun etkisi. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 59, 105–129.
- Temizer, A. (2017). Kur’an üslûbunda ilâhî tecelli ve nebevî şahsiyet. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(1), 67-83.
- Tuncel, E. (2021). Kur’an tedrisatında harf taliminin önemi ve usûlü. *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 372–397.
- Uzun, Y. (2022). Kur’an kıraatinde kavramlar üzerine bir analiz. *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 960–983.
- Yağcı, H. (2022). Lahn meselesinin hadisçilere göre değerlendirilmesi. *Dergıabant*, 10(1), 193–211.
- Yıldırım, A. (2024). Bağlamı Açısından Secde Ayetlerinin Değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 59, 61-87.
- Zürkânî, M. A. (1995). *Menâbilu’l-‘irfân fî ‘ulûmi’l-Kur’ân* (F. A. Zümerlî, Ed.; 2 cilt). Beyrut: Dâru’l-Kitâbi’l-‘Arabiyyi. (1415 H/1995).

EXTENDED SUMMARY

This study examines the concept of *lahn*, which emerged historically as the conceptual opposite of the science of *tajwīd*, the science dedicated to ensuring the correct and error-free recitation of the Qur'an. While *tajwīd* aims to preserve the phonetic integrity, beauty, and accuracy of the Qur'anic recitation, *lahn* represents the deviations, mistakes, or distortions that compromise these aims. The article explores the historical development of *lahn*, its various classifications, its treatment across different Islamic scholarly traditions, and its practical implications for contemporary Qur'anic recitation and pedagogy. By drawing upon classical sources and conducting a descriptive and conceptual analysis, the present article seeks to provide a comprehensive understanding of how *lahn* has been conceptualized, categorized, and addressed throughout the Islamic intellectual tradition.

Methodologically, the study relies on a systematic review of the classical literature, including foundational works in *tajwīd*, *qirā'āt*, Arabic linguistics, and the early Islamic scholarly writings in which *lahn* was discussed. The article also incorporates a conceptual analysis to clarify the terminology surrounding *lahn* and examines primary textual descriptions to distinguish between different types and degrees of erroneous recitation. A descriptive approach is adopted to outline how these conceptualizations have shaped the scholarly discourse on correct recitation practices and pedagogical approaches in the tradition of the Qur'anic education.

Historically, the term *lahn* appeared in early Arabic linguistic discourse to denote incorrect usage of the language, especially deviations in grammar, syntax, and pronunciation. As the Qur'an came to occupy a central role in the linguistic and religious sciences, the term evolved into a technical expression in *tajwīd* literature, referring to any deviation from the correct manner of reciting the sacred text. The article traces the semantic evolution of the term and demonstrates how scholars from different periods and disciplines -such as grammarians, linguists, readers (*qurrā'*), and jurists- approached *lahn* from varying perspectives, giving rise to a multi-layered scholarly tradition.

Central to the study is the classical distinction between *lahn al-jalī* (manifest error) and *lahn al-khafī* (hidden or subtle error). *Lahn al-jalī* refers to overt mistakes that clearly alter letters, vowels, or grammatical structures in ways that change or distort meaning. Due to its direct impact on the semantic integrity of the Qur'anic text, scholars unanimously regarded this type of *lahn* as impermissible, and early Muslim scholars devoted significant attention to developing methods of teaching and codifying rules that would minimize such errors. In contrast, *lahn al-khafī* involves subtle mistakes related to the rules of *tajwīd* -such as incorrect application of prolongation (*madd*), assimilation (*idghām*), or nasalization (*ghunna*). These errors do not typically alter meaning but compromise the aesthetic, traditional, or transmitted accuracy of recitation. The study highlights how the distinction between these two types of errors became foundational for advanced *tajwīd* pedagogy.

The article also examines the essential principles of sound recitation as formulated by the classical scholars of *tajwīd* and *qirā'āt*. These principles include precise knowledge of articulation points (*makhārij al-ḥurūf*), mastery of the inherent and incidental attributes of letters (*ṣifāt al-ḥurūf*), and familiarity with the various rules governing phonetic interactions and phonological transformations during recitation. By explicating these components, the study illustrates how correct recitation requires a highly systematized and disciplined method of oral transmission and training, which emerged through centuries of scholarly refinement.

A further objective of the article is to identify the main types of recitational practices that lead to *lahn*. These include mispronunciation of letters due to unfamiliarity with proper articulation; over-or under-application of specific *tajwīd* rules; excessive embellishment that distorts meaning; and the tendency to imitate non-authoritative forms of recitation that are not grounded in established chains of transmission. Through a careful reading of classical critiques, the study underscores how early scholars emphasized the ethical responsibility to maintain the purity of the Qur'anic recitation and considered *lahn* not merely a technical mistake but a failure to preserve the transmitted oral heritage of the Qur'an.

The article acknowledges a significant limitation stemming from the immense breadth of the literature on *lahn*. Given the diversity of works across multiple disciplines and historical periods, the study confines itself to essential classical texts and a selectively curated set of contemporary research works. Nonetheless, the sources examined provide a sufficiently representative foundation for analysing the conceptual and practical dimensions of *lahn* in the Qur'anic recitation.

The findings affirm that lahn al-jalī comprises errors so noticeable that anyone with competent Qur'anic recitation skills can detect them. This underscores the indispensable role of tajwīd education and the necessity of structured pedagogical approaches to guide learners toward accurate recitation practices. Beyond its technical aspects, the study reveals that the avoidance of lahn and the cultivation of sound recitation practices carry broader spiritual and ethical implications. The discipline inherent in proper recitation fosters attentiveness, respect for the sacred text, and a reflective engagement with its meanings. Moreover, consistent adherence to correct recitation techniques contributes to personal development by cultivating moral coherence, spiritual depth, and a dignified bearing.

In conclusion, the study asserts that precise, consistent, and error-free Qur'anic recitation is not solely a technical or linguistic endeavor but also a transformative activity that shapes the individual's character. Proper recitation reinforces a sense of harmony between form and meaning, instils aesthetic sensitivity, and nurtures a disciplined spiritual disposition. These findings reaffirm the longstanding consensus in Islamic scholarship that mastery of tajwīd and vigilance against lahn are essential components of the Qur'anic engagement and personal moral formation within the broader Islamic tradition.